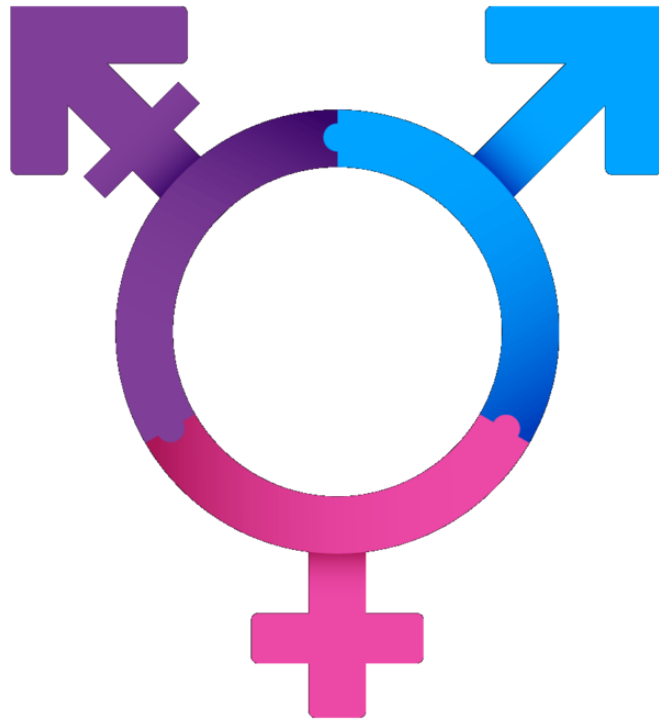

Is het Tom, Anna of allebei?

Een kwalitatief onderzoek naar de attitude van tien tot twaalfjarige basisschoolleerlingen over transgenders

Student: Sandy van der Vlag (S4406443)

Begeleiders: Dr. Diana van Bergen en dr. Sanne Parlevliet

2e beoordelaar: prof. dr. Laura Batstra

Rijksuniversiteit Groningen

Faculteit der Gedrags- en Maatschappijwetenschappen

Bachelorwerkstuk Pedagogische Wetenschappen

2 juni 2023

Aantal woorden: 7957

Inhoudsopgave

Abstract	2
Inleiding	3
Theoretisch kader	4
Methode	8
Resultaten	13
Discussie	18
Literatuurlijst	23
Bijlage 1 interviewleidraad	31
Bijlage 2 tekeningen	34
Bijlage 3 informatiebrief voor ouder(s)/verzorger(s)	38
Bijlage 4 codeboek attitude transgenders	40

Abstract

Transgender people are a vulnerable group because the attitude towards transgenders is less positive in comparison to other LHBT'ers. They experience more violence, sexual assault and are more often the victim of other crimes. They are also more likely to experience depression, suicidal thoughts and they commit suicide more often. It is important to improve attitudes toward transgender people and reduce the accompanying negative behavior towards them in order to improve their position in society. Schools must address gender and sexual diversity and are therefore the ideal place to promote gender diversity. Schools should offer a curriculum that positively promotes attitudes toward transgender people. This study gathered elementary school students' attitudes toward transgender people with the goal of developing an effective curriculum that is gender diverse. Eight semi-structured interviews were conducted among elementary school students aged 10 to 12 who attended one of two selected elementary schools. The elementary school students had little knowledge about transgender people, were as likely to feel positive about the story about the trans child as the cis child, and were as likely to want to interact with the trans child as the cis child. Respondents' overall attitude toward transgender people is positive and is consistent with the positive attitudes toward cis children. The results of the current study should be interpreted with some caution because further research is still needed.

Inleiding

Er bestaat een verschil in acceptatie van de groep LHBT'ers (Keuzenkamp & Kuyper, 2013). Zo hebben Nederlanders een meer positieve attitude tegenover homoseksuelen, lesbiennes en biseksuelen, dan tegenover transgenders. De minder positieve attitude kan leiden tot een minder goede behandeling. Zo worden transgenders sneller slachtoffer van fysiek geweld, seksueel geweld en andere misdrijven (De Graaf & Wijsen, 2017). Ook hebben transgenders een grotere kans op depressie, het ervaren van zelfmoordgedachten en het plegen van zelfmoord (Thoma et al., 2019; Witcomb et al., 2018). Het aantal mensen in de samenleving dat zich identificeert als transgender wordt steeds groter, waardoor de roep om hulp ook blijft groeien. Dat de hulpvraag alleen maar groter wordt blijkt uit het recente onderzoek van ILGA-Europe (2023) dat aantoont dat het geweld tegen transgenders die een transitie hebben of willen ondergaan toeneemt.

Transgenders vormen een kwetsbare doelgroep, maar de omgeving kan een verschil maken (Van Bergen et al., 2023; Witcomb et al., 2018). Het is dan ook van belang om de attitude tegenover transgenders te verbeteren en het bijbehorende negatieve gedrag te verminderen, zodat hun positie in de maatschappij wordt verbeterd en het aantal zelfmoordgedachten- en pogingen afneemt (Richards et al., 2016; Zhang et al., 2020).

Scholen kunnen hier een rol in spelen door bij te dragen aan de maatschappelijke ontwikkeling van kinderen, de normen en waarden van de samenleving over te brengen en kinderen voor te bereiden op participatie in de samenleving (Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, 2006). Dit betekent dat de school een belangrijke positie inneemt in het bevorderen van de acceptatie van genderdiversiteit. Scholen zijn verplicht om aandacht te besteden aan de kwetsbare positie van transgenders op grond van kerndoel 38 dat stelt dat scholen aandacht moeten besteden aan diversiteit, ook diversiteit op het gebied van gender en seksualiteit (SLO, 2020). Op 1 augustus 2021 zijn er nieuwe eisen ingevoerd ter bevordering van het burgerschap in het onderwijs (Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, 2021). De 'Wet voor burgerschapsonderwijs' stelt dat de school 'basiswaarden van de democratische rechtsstaat' moet bijbrengen, waaronder het gelijkheidsbeginsel, vrijheid van meningsuiting en het afwijzen van discriminatie. Voor transgenders betekent dit dat de school een plek moet zijn van acceptatie, waarbij de school de veerkracht van schoolgaande transgenders bevordert (Capous-Desyllas & Barron, 2017; Toomey et al., 2013). Helaas is de school, net zoals de samenleving, nog geen veilige omgeving voor transgenders. Transgenders worden sneller gepest en voelen zich minder veilig op school dan cisgender

leeftijdsgenoten (Baams et al., 2017; Kosciw et al. 2016; Motmans et al., 2023). De positie van transgenders op school dient dan ook verbeterd te worden.

Het is belangrijk om op de basisschool een effectief leerplan - overzicht van wat een leerling behoort te leren - in te zetten, dat een positieve houding ten opzichte van transgenders bevordert, omdat al op de basisschool de genderidentiteit en een houding ten opzichte hiervan worden ontwikkeld (Miller et al., 2009). Het is belangrijk om te weten hoe basisschoolleerlingen momenteel tegen transgenders aankijken, zodat de acceptatie van genderdiversiteit met een genderdivers leerplan bevorderd kan worden.

Theoretisch kader

Sekse en gender

Om het begrip ‘transgender’ uit te leggen is het allereerst van belang om het onderscheid tussen sekse en gender uit te leggen. Deze begrippen worden vaak met elkaar verward.

De sekse zijn de lichamelijke en biologische kenmerken waaraan je kunt herkennen of een persoon vrouwelijk of mannelijk is (Becker et al., 2017). Zo hebben personen van de vrouwelijke sekse twee X-chromosomen, de geslachtshormonen oestrogeen en progesteron, en hebben zij vrouwelijke geslachtskenmerken. Personen met de mannelijke sekse bezitten daarentegen één X-chromosoom en één Y-chromosoom, het geslachtshormoon testosteron, en zij hebben mannelijke geslachtskenmerken. Het geslacht is een onderdeel van de sekse, maar niet hetzelfde.

De gender gaat over sociale en culturele aspecten van het man- of vrouw-zijn (Becker et al., 2017). Het zijn de cultureel bepaalde ideeën over de verschillen tussen man- en vrouw-zijn, wat zich uit in verschillende verwachtingen ten opzichte van hoe iemand zich gedraagt, welke rollen iemand op zich neemt en welke eigenschappen iemand bezit. De verwachtingen die voortkomen uit deze ideeën noemen we gendernormen. Het zijn de leefregels over hoe een persoon zich afhankelijk van de sekse zou moeten gedragen (Cense et al., 2017). Van een man wordt bijvoorbeeld verwacht dat hij niet huilt, terwijl het bij een vrouw geen probleem is. Gender is een sociaal construct, waardoor de leefregels per land, cultuur en tijd verschillen (Costa et al., 2001; Van de Vijver, 2007). Doordat de samenleving bepaalt wat wel en niet bij een bepaalde sekse hoort, wordt er onderscheid gemaakt tussen het man of vrouw zijn.

Transgender

Niet ieder persoon identificeert zich met het geslacht dat bij de geboorte is toegewezen. Dit heeft te maken met de genderidentiteit van de persoon. De genderidentiteit geeft aan hoe iemand zich voelt in relatie tot het geslacht waarmee iemand is geboren (Steensma et al., 2013b). Personen waarmee het geboortegeslacht overeenstemt met hoe ze zich voelen noemen we cisgender (Jacobson & Joel, 2019). Personen waarmee het geboortegeslacht niet overeenstemt met hoe ze zich voelen noemen we transgender (Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu, 2018). Personen die zich niet identificeren als uitsluitend man of vrouw worden non-binair genoemd (Richards et al., 2016). Dit onderzoek richt zich omwille van de omvang van het onderzoek en het tijdsbestek uitsluitend op transgenders.

Transgenders voelen zich anders dan hun geboortegeslacht. Hierdoor kunnen transgenders genderdysforie ervaren. Dit is de benaming voor de discrepantie tussen de genderidentiteit en het aangeboren geslacht (Cooper et al., 2022). Genderdysforie kan zich op verschillende manieren uiten. Zo heeft de ene ‘slechts’ de wens om sociaal gezien bij de andere gender te behoren, terwijl de ander ook middels een medische transitie zijn geslacht wil laten veranderen.

Genderidentiteitstheorieën

Brinkman et al. (2014) geven drie benaderingen om de ontwikkeling van de genderidentiteit in kaart te brengen. De essentiële benadering stelt dat de genderidentiteit wordt toegekend door een bepaalde eigenschap, zoals de sekse, te bezitten. Het is een benadering waarbij er uitsluitend aandacht is voor het binaire geslachtsmodel. Volgens deze theorie zijn alle mannen een man en alle vrouwen een vrouw. Ook wordt verondersteld dat alle kinderen zich gelijktijdig ontwikkelen. Er is binnen deze theorie geen aandacht voor kinderen die zich anders voelen en anders ontwikkelen.

Aanhangers van de ontwikkelingsbenadering stellen dat kinderen gender verwachtingen internaliseren door de stappen te volgen van ontwikkelingsstadia. De theorie van de cognitieve ontwikkeling van Piaget (1971) is een voorbeeld van een ontwikkelingsbenadering. Volgens deze benadering leren kinderen in ontwikkelingsstadia. Een kind kan zich tegelijkertijd in verschillende stadia bevinden, maar het kind leert wel volgens een vaste volgorde. Piaget spreekt niet expliciet over de genderontwikkeling, maar de theorie kan hierop toegepast worden.

De derde benadering is de socialisatie benadering. Aanhangers stellen dat de ontwikkeling van genderidentiteit onderhevig is aan de invloed van anderen. Kinderen worden opgevoed door de omgeving. Volwassenen in de omgeving van het kind brengen verwachtingen over omtrent hoe het kind zich zou moeten gedragen. De verwachtingen die worden overgedragen bevatten vaak (on)bewust een genderstereotyperend beeld.

Genderstereotyperingen

Volgens De Blank et al. (2020) is een stereotype “een verzameling van opvattingen over de eigenschappen en karakteristieke kenmerken van een groep mensen, zonder dat deze daadwerkelijk voor de hele groep gelden”. Een stereotype is een simplistisch beeld van de werkelijkheid. Het geeft aan wat de samenleving verwacht en het schrijft voor hoe een individu zich op basis van enkele kenmerken zou moeten gedragen. De sekse is een voorbeeld van een kenmerk waar de samenleving verwachtingen aan koppelt. Zo wordt in Nederland het dragen van een jurk als normaal beschouwd bij een persoon van de vrouwelijke sekse, maar niet bij een persoon van de mannelijke sekse. Er is uitsluitend aandacht voor het man- of vrouw-zijn, maar er is geen ruimte voor individuen die zich (deels) anders identificeren dan hun geboortegeslacht, zoals transgenders.

De door de samenleving geconstrueerde opvattingen kunnen vrijheidsbeperkend werken. Het onderzoek van Maccoby (1990) toonde dit al ruim 30 jaar geleden aan. Uit dit onderzoek blijkt dat kinderen tijdens het gezamenlijk spelen vaker kiezen voor speelgoed dat volgens de samenleving bij hun sekse hoort dan wanneer zij alleen spelen. De verwachtingen zorgen ervoor dat je op basis van sekse op een bepaalde manier door de samenleving wordt opgevoed. De verwachtingen duwen je een bepaalde kant op (Acker, 1990; Blank et al., 2020; Perloff, 2010). Kinderen worden al op jonge leeftijd geconfronteerd met binaire genderstereotyperingen. De stereotypering wordt vervolgens in stand gehouden doordat ze steeds opnieuw worden doorgegeven (Costa et al., 2001). Het is belangrijk om de binaire genderstereotyperingen zo vroeg mogelijk te doorbreken, zodat de acceptatie ten opzichte van transgenders wordt bevorderd. Wat een kind op school leert, neemt het kind namelijk mee in de rest van zijn leven. Op de basisschool kan een positieve attitude tegenover transgenders worden ontwikkeld, zodat de acceptatie van transgenders toeneemt (Motmans, 2008). Ouders en leerkrachten dienen hierbij als voorbeeld, maar om als voorbeeld te dienen moet eerst worden onderzocht in hoeverre de binaire verdeling zich manifesteert in het leerplan.

Attitude

In dit onderzoek wordt de ‘attitude’ van basisschoolleerlingen onderzocht. De ‘attitude’ is een breed concept en wordt op verschillende manieren in de literatuur omschreven. Zo stelt Perloff (2010) dat de attitude een “aangeleerde, globale evaluatie van een object is die het denken en handelen beïnvloedt”. Bohner en Dickel (2011) stellen dat de attitude alles wat een persoon in gedachten heeft omvat; de attitude gaat erover hoe iemand deze gedachten evalueert. In het huidige onderzoek is de definitie van Deleu et al. (2008) overgenomen. Zij onderscheiden drie kenmerken van attitude: kennis, emotie en gedrag. Kennis omvat datgene wat een persoon van een bepaald thema of object weet of denkt te weten. Emotie staat voor de gevoelens die het thema bij de respondent opwekt. Wat betreft gedrag wordt gesproken over hoe de respondent rondom het thema handelt. De attitude omvat dus de kennis, emoties en gedragingen van de respondent over een bepaald thema. In dit geval betreft het de attitude tegenover transgenders.

Bestaand onderzoek

Uit onderzoek van Gülgöz et al. (2018) blijkt dat kinderen tussen de vijf en tien jaar een voorkeur hebben voor cisgender leeftijdsgenoten en een mindere positieve houding tegenover transgender leeftijdsgenoten hebben. Uit onderzoek van Read et al. (2020) blijkt dat het geslacht de attitude ten opzichte van transgenders beïnvloedt. Dergelijk onderzoek in Nederland is schaars. Het enige concrete onderzoek naar de attitude van transgenders in Nederland is de masterthesis van Huitema (2022). Haar bevindingen stemmen niet overeen met de resultaten van Gülgöz et al. (2018). Zo stelt ze dat de meerderheid van de respondenten geen voorkeur heeft ten opzichte van het eigen geslacht of het andere geslacht. Ook stelt zij dat de attitude verschilt op basis van de bouw waarin een basisschoolleerling zit. Zo ervaren leerlingen in de middenbouw meer negatieve gevoelens dan bovenbouwleerlingen. Er is echter weinig literatuur over de attitude van basisschoolleerlingen tegenover transgenders en de bestaande literatuur toont gemixte resultaten. Ook is er geen onderzoek naar kinderen onder de vijf jaar en boven de tien jaar. Meer onderzoek is nodig om een goed beeld te krijgen van de attitude.

Huidig onderzoek

De periode van 10 tot 13 jaar is volgens Steensma et al. (2011) essentieel voor de ontwikkeling van een attitude tegenover transgenders, omdat in deze leeftijdsfase de verschillen tussen jongens en meisjes steeds groter worden. Dit komt onder andere door

lichamelijke veranderingen, sociale voorkeuren en doordat gevoelens een rol gaan spelen. Door de veranderingen kunnen genderdysforie gevoelens duidelijker worden (Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu, 2018). Zo kunnen transkinderen negatieve gevoelens ervaren doordat ze seksespecifieke geslachtskenmerken ontwikkelen (Seksuele opvoeding van kinderen in de basisschoolleeftijd | Nederlands Jeugdinstituut, z.d.). In het huidige onderzoek wordt een aanzet gedaan om de attitudes van deze kwetsbare groep, tien-, elf- en twaalfjarigen in kaart te brengen.

Het doel van het huidige onderzoek is het leveren van een bijdrage aan de informatie over de attitude van basisschoolleerlingen tegenover transgenders, zodat indien nodig een effectiever leerplan voor basisscholen kan worden opgesteld dat mogelijk een positief effect heeft op de attitude van basisschoolleerlingen ten opzichte van transgenders. Met dit onderzoek wordt dan ook beoogd een antwoord te vinden op de vraag: *“Wat is de attitude van basisschoolleerlingen tussen de tien en twaalf jaar ten opzichte van transgenders?”*. Om de attitude in kaart te brengen wordt de nadruk gelegd op de drie aspecten van attitude: kennis, emotie en gedrag. De deelvragen luiden als volgt:

1. *Welke kennis hebben basisschoolleerlingen in Nederland over transgenders?*
2. *Welke gevoelens roept een casus over een transgender op bij Nederlandse basisschoolleerlingen?*
3. *Hoe zeggen Nederlandse basisschoolleerlingen zich te gedragen wanneer zij in aanraking komen met een transgender?*

Methode

Onderzoeksdesign

In dit onderzoek is gebruikgemaakt van een kwalitatieve inhoudsanalyse om de attitude van de leerlingen in kaart te brengen. Een kwalitatieve inhoudsanalyse beschrijft de data op systematische wijze door codes toe te kennen (Mayring, 2000). Er is gekozen voor het verzamelen van kwalitatieve data, omdat slechts acht leerlingen geïnterviewd zijn. Bij een kleine steekproef zeggen kwalitatieve gegevens meer dan kwantitatieve gegevens, omdat een kleine steekproef niet representatief is voor de gehele populatie. Bovendien wordt kwalitatief onderzoek aangeraden bij niet-gedragingen, zoals het onderzoeken van de attitudes, meningen, gevoelens, gedachten, kennis en motieven voor gedrag (Gill et al., 2008).

Er werd in dit onderzoek gebruikgemaakt van semi-gestructureerde interviews. De meeste vragen zijn voorafgaand aan het interview gevormd. Hiernaast bestond de mogelijkheid om tijdens het interview ‘nieuwe’ vragen te stellen. Deze methode bood middels de interviewleidraad een houvast, maar bood tegelijkertijd flexibiliteit vanwege de mogelijkheid om tijdens het interview door te vragen (Flick, 2009). Deze manier van dataverzameling geeft de onderzoeker de flexibiliteit om vragen indien nodig aan te passen.

Doelpopulatie en onderzoekspopulatie met in- en exclusiecriteria

De doelpopulatie van het onderzoek betreft alle basisschoolleerlingen in Nederland van tien, elf en twaalf jaar, oftewel met name leerlingen in groep 6, 7 en 8. Omwille van de beperkte tijd en middelen is gebruikgemaakt van een gemakssteekproef om de respondenten te werven (Scheepers et al., 2016). Scholen in de omgeving van de onderzoeker zijn gevraagd om deel te nemen aan het onderzoek. In totaal zijn er meer dan 30 basisscholen benaderd, waarna twee scholen akkoord gaven voor deelname. De toegankelijke populatie betreft basisschoolleerlingen van tien, elf en twaalf jaar die allen naar één van deze twee geselecteerde basisscholen gingen. De leeftijd van tien, elf of twaalf jaar, alsmede het naar een basisschool gaan in of rondom X vormden de inclusiecriteria van het onderzoek. Leerlingen die zelf niet wilden deelnemen en/of geen toestemming hadden, werden uitgesloten van deelname.

Onderzoeksvariabelen en instrumenten incl. (psychometrische) eigenschappen

De attitude van basisschoolleerlingen van tien, elf en twaalfjarigen is in kaart gebracht door vragen te stellen over de drie deelaspecten van attitude: kennis, emotie en gedrag (Deleu et al., 2008). Het kennisaspect gaat erover wat de respondent weet of denkt te weten. Emotie gaat erover welke gevoelens de casus bij de respondent opwekt. Bij gedrag gaat het erover hoe een respondent aangeeft te handelen.

In dit onderzoek is gebruikgemaakt van de interviewleidraad zoals die door Huitema (2022) in haar masterscriptie ontwikkeld is. De leidraad is in zijn geheel, zonder aanpassingen overgenomen. Hier is bewust voor gekozen, zodat de resultaten van het huidige onderzoek met haar onderzoek vergelijkbaar zijn. Haar leidraad is gebaseerd op de vignetten uit de studie van Gülgöz et al. (2018), waarbij zij de genderstereotype beelden en leidend taalgebruik eruit heeft gefilterd. De leidraad bestond uit vier verschillende vignetten met ieder tien tot vijftien vragen (bijlage 1). Ook werd er gebruikgemaakt van tekeningen om het verhaal levendiger te maken (bijlage 2). Uiteindelijk zijn uitsluitend de eerste twee vignetten

gebruikt, omdat de interviews langer duurden dan verwacht. De eerste twee vignetten duurden al veertien tot twintig minuten. De ouders van de respondenten hebben echter toestemming gegeven voor een interview van ongeveer vijftien minuten en niet langer. Ik vond het dan ook belangrijk om deze afspraken na te komen.

Door slechts de helft van de vignetten te gebruiken is de betrouwbaarheid en validiteit van het onderzoek verlaagd. Het kan bijvoorbeeld zo zijn dat de respondenten anders reageren op vignet 3 waarbij een meisje een jongen wil worden, ter vergelijking met vignet 1 waarbij een jongen een meisje wilt worden. Doordat niet alle vignetten gebruikt zijn, weten we dit nu niet. De betrouwbaarheid en validiteit van het onderzoek zijn ook op verschillende manieren gewaarborgd. De interviewleidraad van Huitema (2022) is overgenomen. De leidraad was al geoptimaliseerd door een controle van haar scriptiebegeleiders en doordat zij pilot interviews heeft gehouden. Ook vonden de interviews allemaal plaats in dezelfde setting, namelijk op school. Bij ieder interview zijn de onderzoekster en de respondent in een afgesloten ruimte gaan zitten, zodat het interview niet werd verstoord en de respondent zich veilig voelde in het geven van antwoorden.

Verantwoording steekproefgrootte

Er werd één basisschool in X benaderd voor deelname. De leerlingen van deze basisschool vormen enerzijds een homogene groep, omdat zij allemaal naar dezelfde school gaan en allemaal tien tot twaalf jaar oud zijn. Aan de andere kant vormen de leerlingen een heterogene groep, aangezien elke leerling andere achtergrondkenmerken heeft. Guest et al. (2006) raadt aan om in ieder geval twaalf personen bij een homogene groep twaalf tot twintig personen bij een heterogene groep te interviewen. Vanwege een tekort aan respondenten is één basisschool in Y ook benaderd voor deelname. De respondenten zijn meer heterogeen, omdat ze in een andere omgeving wonen en naar een andere school gaan. Hierdoor zouden minimaal twaalf respondenten geïnterviewd moeten worden. Omwille van de tijd en de afhankelijkheid van de scholen, docenten, ouders en de respondenten was het niet haalbaar om twaalf interviews na te streven. Er werd in dit onderzoek dan ook gestreefd om acht interviews af te laten nemen door één onderzoeker.

Procedure

Er werd één basisschool in X fysiek benaderd voor deelname. Er is gemakshalve gekozen voor deze basisschool, omdat ik op deze school stage liep ten tijde van het onderzoek en er beperkt tijd was voor het onderzoek. De docenten van groep 7 hebben een

bericht doorgestuurd naar de ouders met uitleg van het onderzoek. Ook werd de ouders om toestemming gevraagd voor deelname. De toestemming werd verkregen met behulp van Qualtrics - een programma waarbij je online surveys kunt samenstellen, data kunt verzamelen en antwoorden kunt inzien. In de survey werd gevraagd naar de naam van de ouder en het kind, in welke groep het kind zit en of de ouder toestemming geeft voor deelname.

Uiteindelijk hebben twee ouders van de geselecteerde school aangegeven dat hun kinderen geïnterviewd mochten worden. Vervolgens zijn 35 andere basisscholen uit X en omgeving via e-mail benaderd voor deelname. Geen enkele basisschool was bereid deel te nemen aan het onderzoek. Scriptiebegeleider Van Bergen had inmiddels een basisschool gevonden in Y, waarvan de groepen 6, 7 en 8 akkoord gingen met deelname. De contactpersoon van de school heeft vervolgens de informatie inclusief de Qualtrics link, waarin werd gevraagd om deelname, doorgestuurd naar de ouders.

In totaal hebben 27 ouders de Qualtrics link ingevuld. Hiervan gaven negen ouders toestemming voor deelname. Vanwege de beperkte tijd voor interviewafname is één persoon uitgesloten van deelname. Om te bepalen wie werd uitgesloten, is er gekeken naar het aantal respondenten per groep. In groep 6 zaten de meeste respondenten, waardoor daar één leerling niet is geïnterviewd. De juf keek ter plekke hoever de leerlingen waren met hun schoolwerk en degene die het meest achterliep is afgevallen.

De scholen én de ouders werden bij de selectie gewezen op hun rechten middels een informatiebrief (bijlage 3). Hierin werd vermeld dat de gegevens vertrouwelijk worden behandeld en uitsluitend na toestemming werden verwerkt, dat de antwoorden niet te herleiden zijn en dat de respondent zich altijd terug kon trekken. Bovendien werd het interview gestopt bij elk signaal van weerstand. Aangezien het onderzoek minderjarigen betreft, werd het onderzoek aangemeld bij de Ethische Commissie van de Faculteit Gedrags- en Maatschappijwetenschappen van de Rijksuniversiteit Groningen. Om de veiligheid van de respondenten te waarborgen werd de data in de beveiligde omgeving van de universiteit opgeslagen, waar uitsluitend de onderzoeker en de beoordelaars van het onderzoek toegang tot hebben. De data worden tien jaar bewaard.

De uiteindelijke steekproef bestaat uit twee basisschoolleerlingen uit X en zes basisschoolleerlingen uit Y. De totale groep respondenten bestaat uit drie meisjes en vijf jongens. In totaal zijn er drie leerlingen uit groep 6, drie leerlingen uit groep 7 en twee leerlingen uit groep 8 geïnterviewd. Van groep 7 zijn twee leerlingen afkomstig van school 1 en één leerling afkomstig uit school twee. De leerlingen van groep 6 en groep 8 zijn uitsluitend afkomstig uit school twee.

De interviews vonden op de eerste school plaats op woensdag 10 mei 2023 vanaf 08:30 uur en op de tweede school op donderdag 11 mei 2023 vanaf 08:30 uur. Elk interview duurde tussen de veertien en twintig minuten. Tijdens de interviews is uitgelegd dat uitsluitend de onderzoekster en begeleiders de data inzien, dat de data niet herleidbaar is en dat het interview op elk moment gestopt kon worden. De interviews zijn opgenomen met een opnameapparaat van de Rijksuniversiteit Groningen.

De interviews zijn na afname letterlijk getranscribeerd. Tijdens het transcriberen is privacygevoelige informatie gepseudonimiseerd, zowel in het verslag als in de transcripten. Er is een andere naam gebruikt en in een koppelbestand op de beveiligde Y-schijf staat aangegeven aan welke originele naam de fictieve naam is gekoppeld. De fictieve namen zijn middels een online namengenerator tot stand gekomen. De standplaatsen van de scholen zijn vervangen door de pseudoniemen X en Y. De opnames werden vervolgens van het opnameapparaat verwijderd. Hierna werden de transcripten in een gezamenlijk bestand geüpload in het data-analyseprogramma Atlas.ti. Dit is een programma dat kan worden gebruikt ter ondersteuning bij verwerking en codering van kwalitatieve data.

Analyse

Om een beeld te krijgen van de attitude van de geïnterviewde basisschoolleerlingen zijn vragen gesteld over de drie deelaspecten van attitude: kennis, emotie en gedrag (Deleu et al., 2008). Het kennisaspect werd geanalyseerd middels de hoofdcodes ‘bekendheid met transgenders’, ‘verschil jongens/meisjes’, ‘uitleg transitie’ en ‘geen’. Met de eerste hoofdcodes werd aangegeven of de respondent bekend of niet bekend was met transgenders. De hoofdcodes ‘uitleg transitie’ geeft aan hoe de respondent de overgang van jongen naar meisje of meisje naar jongen omschrijft: wel of geen naamsverandering, welk gender, het gevoel van het kind en de verwijzing naar voornaamwoorden. De overige hoofdcodes werden gebruikt om aan te geven hoe de respondenten een transgender zeggen te herkennen. Emotie werd geanalyseerd middels de hoofdcodes ‘positief gevoel’, ‘negatief gevoel’, ‘gek gevoel’ en ‘geen gevoel’. Gedrag werd geanalyseerd middels de hoofdcodes ‘actie positief’, ‘actie negatief’ en ‘actie onzeker’.

De transcripten werden deductief geanalyseerd middels de drie aspecten van attitude: kennis, emotie en gedrag. Er werden dus codes gebruikt op basis van theorie en vervolgens werden op basis van de geselecteerde fragmenten de codes onderverdeeld in subcodes (Mayring, 2000). Wederom is het codeboek van Huitema (2022) overgenomen. Hierbij zijn wel enkele aanpassingen gedaan. Zo is de term transgenderisme vervangen voor de term

transgenders, omdat de oude term kan overkomen als een ziektebeeld en op die manier een negatieve associatie teweeg kan brengen. Bij de hoofdcode gevoel is de subcode ‘voorkeur’ verwijderd, omdat er niet werd gevraagd met wie de respondent het liefst zou willen omgaan. Vervolgens is gebruikgemaakt van inductieve codering. De transcripten zijn opnieuw doorgelopen en op basis van de tekst zijn nieuwe (sub)codes ontstaan. Hiermee werd gecontroleerd of de codeboom de gehele informatie uit de interviews ook daadwerkelijk dekte of dat er nieuwe codes nodig waren. Uiteindelijk is er bij het gevoelsaspect een hoofdcode ‘geen gevoel’ toegevoegd. Daarnaast zijn er twee subcodes toegevoegd bij de hoofdcode verschil jongens/meisjes, namelijk : ‘gedrag’ en ‘fysiek’.

Bij beide vignetten werd gevraagd hoe het kind in het verhaaltje heet en of het kind in het verhaaltje een jongen of meisje is. Bij het analyseren van de vraag hoe de respondenten de transitie van een transgender uitleggen zijn de antwoorden op deze vragen uit de tweede casus niet gecodeerd, omdat dit een vertroebeld beeld kan opleveren. Er is in de tweede casus namelijk geen sprake van een transgender, waardoor het niet mogelijk is aan te geven of de respondent de oude, nieuwe of beide namen gebruikt. Hetzelfde geldt voor het wel of niet gebruiken van de gender na de transitie.

Het uiteindelijke codeboek (bijlage 4) bestaat uit drie hoofdaspecten, elf hoofdcodes en 45 subcodes. In totaal zijn er 255 subcodes toegekend aan de transcripten. Middels de uiteindelijke codeboom en middels de geselecteerde fragmenten werd eerst een antwoord gegeven op de deelvragen om vervolgens de hoofdvraag te beantwoorden.

Resultaten

Kennis

De meerderheid van de respondenten wist niet wat de term ‘transgender’ betekent. Uitsluitend de respondenten uit groep 8 wisten een definitie te geven. Zo gaf respondent 7 aan dat transgenders “jongens [zijn] die meisjes willen zijn en [dat ze zich] dan [ook] verkleden (...) zoals meisjes (...)”. Respondent 8 geeft aan dat transgenders “mensen [zijn] die van geslacht willen veranderen, omdat ze zich niet goed voelen in hun geslacht dat ze nu hebben”. Uitsluitend respondent 4 heeft ervaring met een transgender. Hij geeft aan dat “Er zelfs hier iemand op school zit die dat heeft”. Deze respondent weet inhoudelijk niet wat een transgender is; hij heeft er alleen een keer over gehoord. Het is opvallend dat alleen respondent 4 dit aangeeft, aangezien er nog vijf andere respondenten naar dezelfde school

gaan. Dit kan erop duiden dat het transkind door deze leerlingen niet als trans wordt gezien, maar uitsluitend als jongen of uitsluitend als meisje.

Aan de respondenten werd gevraagd hoe het kind uit het eerste verhaaltje heet. Sommige respondenten noemen het kind uit het eerste verhaaltje Tom en anderen noemen het kind Anna. Respondent 3 geeft aan dat het kind eerst Tom heette, maar nu Anna. De respondenten die de oude naam (Tom) gebruiken zien het kind uit het verhaaltje als jongen, terwijl de respondenten die de nieuwe naam (Anna) gebruiken het kind als meisje zien. Respondent 6 gebruikt de oude naam, maar geeft aan dat het kind een jongen en een meisje is. Respondent 8 gebruikt de nieuwe naam, maar geeft aan dat het kind “eerst een jongen en nu een meisje [is]”. Bij het tweede vignet, over Milan, geven alle respondenten aan de naam Milan te gebruiken. Ook beschouwt iedereen Milan als een jongen.

De meeste respondenten geven aan niet te weten hoe Anna merkte zich anders te voelen dan andere jongens. Respondent 1 geeft aan dat “hij zich [misschien] wel niet lekker in zijn vel [voelde]”. Respondenten 2 en 6 geven het gebruik van andere namen- en voornamen als reden. Respondent 7 stelt dat het transkind een “beetje meisjesdingen” doet, maar als er wordt gevraagd wat meisjesdingen zijn, heeft de respondent geen antwoord. Bij vignet 2 is een soortgelijke vraag gesteld: “waaraan merkt Milan dat hij zich hetzelfde voelt als andere jongens?”. Op deze vraag geven meer respondenten een antwoord op basis van genderstereotype beelden. Zo geeft respondent 1 aan dat hij zich “misschien gedraagt (...) zoals een jongen”. Ook wordt er gesproken over ander stemgebruik, uiterlijk, en gedrag.

Volgens de respondenten kunnen kinderen in de klas merken dat Tom Anna wil zijn, omdat hij vaker verdrietig is. Ook wordt gezegd dat hij “vaak hij wordt genoemd” (R2) en dat je de transitiewens kunt herkennen aan het uiterlijk. Zo geeft respondent 6 aan dat een meisje “langer haar [heeft] (...) [en dat] meiden (...) zich opmaken en jongens niet”. Volgens de respondenten kun je aan het gedrag herkennen dat het ciskind blij is met zijn geslacht. Zo geeft respondent 2 aan dat jongens “soms (...) heel druk doen”. Respondent 7 geeft aan dat Milan “zich gedraagt als een jongen”. Maar hij weet niet “wat je moet doen om een jongen te zijn”.

Emotie

Geen enkele respondent herkent zich in het transgenderverhaal. De onbekendheid met het onderwerp leidt niet tot een negatief gevoel. De meerderheid van de respondenten krijgt geen gevoel van het verhaal. Respondenten 3 en 7 krijgen wel een gevoel van het eerste verhaaltje. Respondent 3 vindt het “wel sneu (...) [dat [iemand zich als] (...) een jongetje voelt

(...) en [dat je] dan (...) een meisje de hele tijd genoemd [wordt]”. Respondent 7 vindt “het gewoon een beetje raar, dat hij dan opeens een meisje wordt”. Hij zegt dat het raar is, omdat “wij (...) de transgenders [moeten] accepteren, maar [dat] ze [zichzelf niet] accepteren”. Tegelijkertijd geeft respondent 7 aan dat je het “helemaal zelf [moet] weten” als je het andere geslacht wilt zijn. Ook “kan je wel meisjeskleren enzo aan doen”. Je moet alleen niet iemand anders vragen om jou bij een andere naam te noemen, want “als je geboren wordt met de naam Tom dan kan je niet ineens Anna gaan heten”. De rest van de respondenten geeft aan dat het niet uitmaakt dat Tom een meisje wil zijn. Respondent 6 vindt het “wel gek [dat Tom liever Anna is], maar als hij het wilt moet hij het wel doen”. Hij stelt als voorwaarde dat Tom toestemming moet krijgen van zijn ouders. Bij het tweede verhaaltje krijgt de meerderheid geen gevoel. Enkele respondenten ervaren een blij gevoel, omdat Milan ook blij is.

De gedachte dat een vriendje een vriendinnetje wordt of andersom vinden sommige respondenten nog wel ‘gek’. Zo geeft respondent 1 aan dat ze dat “wel een beetje gek vindt (...), omdat hij altijd al een jongen of een meisje is geweest en dan ben je ineens wat anders”. Respondent 2 vindt het “wel wat anders, want dan heb je ineens een jongetje bij [je] en [het is] normaal dat je gewoon een vriendinnetje bij je hebt”. Ook zijn er respondenten die het wel goed vinden “want je mag zelf weten wat je doet” (R3).

Alle respondenten vinden zowel het transkind als het ciskind aardig. Zo geeft respondent 2 bij vignet 1 aan dat het “gewoon heel belangrijk [is] dat ze gewoon zelf zeggen wat ze zegmaar willen (...) en dat heeft hij niet op een hele boze manier gezegd.”. Respondenten 3, 4 en 5 geven aan het kind uit het eerste verhaaltje aardig te vinden door de manier waarop hij overkomt. Bij het verhaaltje van het ciskind geven enkele respondenten aan het ciskind aardig te vinden, omdat ze dezelfde interesses hebben. Respondent 6 geeft aan dat Milan hem aardig lijkt, omdat hij “zelf ook een Milan in de klas [heeft]”.

Gedrag

De meerderheid van de respondenten geeft aan met het transkind te willen spelen op het plein. Zo geeft respondent 7 aan dat hij hem “gewoon met ons mee [zou] laten doen”. Ook zijn er respondenten die soms met het transkind willen spelen. Respondent 2 vindt het niet fijn om met de respondent te spelen, omdat ze niet weet hoe ze daarmee om moet gaan. Respondent 4 zegt dat “het (...) ook wel een keer leuk [kan] zijn om met iemand anders te spelen”. De antwoorden van de respondenten komen bij beide verhaaltjes overeen. Zo geeft respondent 3 bij allebei de vignetten aan dat hij niet zo snel met iemand op het plein speelt, omdat hij de kinderen uit de verhaaltjes eerst beter moet leren kennen. Respondent 8 geeft

aan met beide kinderen samen te willen spelen, maar geeft bij het ciskind wel als voorwaarde dat ze gelijke activiteiten leuk moeten vinden. Respondent 2 geeft een ander antwoord. Zo geeft zij aan dat “het (...) ook gewoon normaal [is] om met een jongen te spelen”. Ook respondent 4 geeft een ander antwoord. Zo geeft hij aan dat “het (...) wel leuk [zou] zijn om een keer spelletjes te doen, ook op het plein”. De respondent haakt hiermee in op de interesses van het personage uit het verhaaltje die overeenstemmen met zijn eigen interesses.

Alle respondenten geven aan samen te willen werken met zowel het transkind als het ciskind. Zo stelt respondent 5 dat samenwerken “gewoon leuk is (...). [Het] is heel fijn, [want] dan hoef je niet alles te doen. Respondent 7 werkt liever samen met vriendjes. Respondent 6 geeft aan “niet zo snel [samen te werken]”, maar als die (...) vraagt dan zou ik wel ja zeggen”. Hij vraagt het kindje niet zo snel zelf, “omdat het eerst weer wennen voor hem is, in een andere groep”.

Bijna alle respondenten geven aan zowel het transkind als het ciskind thuis uit te nodigen als hij/zij aardig is. De respondenten 1, 2 en 3 geven expliciet aan het kindje uit te nodigen als zij vrienden zijn. Respondent 4 vindt het daarentegen juist leuk om met iemand anders af te spreken, omdat je dan weer nieuwe vrienden maakt. Opmerkelijk is dat respondent 8 een onderscheid maakt in de omgang met het transkind en ciskind. Zo geeft zij aan dat zij het transkind wel uitnodigt, omdat ze dan ‘leuk [kunnen] make-uppen met elkaar’. Bij het ciskind geeft ze juist aan dat ze Milan niet zou uitnodigen, “omdat [ze] andere dingen in [haar] kamer [heeft], maar [dat] als [ze] buiten kunnen spelen [dat het dan wel] kan. Alleen respondent 7 geeft aan de kinderen uit de verhaaltjes niet thuis uit te nodigen, omdat hij “nooit echt iemand (...) thuis [uitnodigt, omdat hij] thuis (...) gewoon even alleen [wil] zijn”.

Bij de eerste vignet is aan de respondenten gevraagd of zij een klasgenootje met de oude of nieuwe naam en voornaamwoorden zouden gaan aanspreken. De helft geeft aan de oude naam te gebruiken, omdat de respondent hem/haar zo kent (R2). Respondent 6 geeft aan de oude naam te gebruiken als het niet uitmaakt, maar als het uiterlijk en de naam officieel zijn veranderd, gebruikt hij de nieuwe naam. De andere helft gebruikt de nieuwe naam “omdat hij of zij dat wil” (R3). Respondent 7 laat de keus aan de persoon zelf, maar hij “vindt het wel raar als je je naam verandert”.

Ook is er bij de eerste vignet gevraagd wat de respondenten zouden doen wanneer het transkind gepest zou worden. Alle respondenten zeggen het transkind te helpen. Respondent 1 zegt dat ze de pesters zou aanspreken en naar de meester of juf en indien nodig de ouders gaat. Respondent 7 zegt het kind te gaan bezoeken, wanneer hij door de pesterijen niet meer naar school gaat. Respondent 5 leeft zich in in het transkind. Hij zou tegen de pesters zeggen:

“niet iemand pesten; wat zou je ervan vinden als iemand bij jou dat doet?”. Respondent 2 benadrukt in haar antwoord uiterlijke kenmerken. Ze zou “haar gewoon helpen [en] tegen iedereen zeggen dat ze moeten stoppen, en dat ze gewoon zelf mag bepalen hoe ze eruit wil zien”.

Conclusie

Met dit onderzoek werd beoogd een bijdrage te leveren aan de informatie over de attitude van basisschoolleerlingen tegenover transgenders, zodat indien nodig een effectiever leerplan voor basisscholen kan worden opgesteld dat de attitude van basisschoolleerlingen ten opzichte van transgenders bevordert.

De basisschoolleerlingen in de steekproef hebben weinig kennis over ‘transgenders’. Zo is de meerderheid niet bekend met de term ‘transgender’ en zijn de respondenten niet in aanraking gekomen met een transgender. Bij de vraag hoe ze een transgender kunnen herkennen, komen genderstereotype antwoorden naar voren, zoals dat meisjes met barbies spelen en dat jongens korter haar hebben. Wel lukt het hen om in te zien dat een transgender zich verdrietig voelt wanneer hij of zij in een verkeerd lichaam zit. Opvallend is dat de respondenten die de oude naam ‘Tom’ gebruiken het personage als jongen beschouwen en dat de respondenten die de naam ‘Anna’ gebruiken het personage als meisje beschouwen.

De basisschoolleerlingen ervoeren met name positieve gevoelens wanneer zij het verhaal over de transgender te horen kregen, maar ook vaak geen gevoel of een gek gevoel. Een afkeurend gevoel ten opzichte van het transkind kwam niet naar voren. De ervaren gevoelens over de casus van het transkind en ciskind komen overeen. Dit duidt erop dat de basisschoolleerlingen in de steekproef geen verschillende emotie(s) ervaren tussen wanneer het over een transkind gaat wanneer het over een ciskind gaat. Wel vinden de respondenten de situatie met het transkind ‘gek’.

De basisschoolleerlingen geven aan even vaak met het transkind als met het ciskind te willen spelen, samenwerken te willen werken en hen even vaak thuis uit te willen nodigen. De omgang met het kind wordt niet afgewezen op basis van het verschil tussen transkind en ciskind, maar op basis van de onbekendheid; de respondent kent het kind uit het verhaaltje niet goed genoeg. Alle respondenten geven aan het transgender personage te steunen op het moment dat hij/zij gepest wordt.

De attitude van de basisschoolleerlingen tussen de tien en twaalf jaar in de steekproef ten opzichte van transgenders is positief. Zowel in de ervaren emotie als in het aangegeven gedrag is er geen verschil waarneembaar in hoe de respondenten zeggen om te gaan met de

personages uit vignetten 1 en 2. Basisschoolleerlingen van 10 tot 12 jaar lijken dus geen minder positieve attitude te hanteren tegenover transgenders.

Discussie

Onderbouwing conclusie

Het huidige onderzoek draagt bij aan de wetenschappelijke literatuur omtrent het onderwerp transgenders door de schaarse literatuur aan te vullen.

In overeenstemming met Kuyper (2018) wordt ook in dit onderzoek gevonden dat de respondenten een positieve attitude tegenover transgenders hebben. Zo geven alle respondenten aan met het transkind te willen spelen, samen te willen werken en deze thuis uit te willen nodigen, maar geven sommige respondenten wel aan dat dit op voorwaarde is dat het kind aardig is en dat ze vriendjes zijn. Dit komt overeen met het onderzoek van Kuyper (2012) dat aantoont dat de acceptatie van transgenders groter is wanneer de transgender dichterbij staat. De positieve attitude komt ook overeen met de resultaten van Huitema (2022). Het maakt de respondenten niet zoveel uit of iemand een jongen of meisje is, zolang diegene zich maar goed voelt. Dit bevestigt tevens de resultaten van Huijnk (2022), die stelt dat er geen verschillen zijn in de houding ten aanzien van transgender mannen en vrouwen. Tegelijkertijd geven de respondenten aan het transkind te herkennen op basis van genderstereotype kenmerken en het transkind te steunen tijdens pesterijen.

Er wordt in het huidige onderzoek echter geen verschil gevonden in voorkeur in de omgang met een transkind of ciskind. Dit is in tegenspraak met Gülgöz et al. (2018), die een voorkeur voor ciskinderen rapporteerde. Dit onderzoek bevestigt de resultaten van Huitema (2022), maar dan voor tien, elf en twaalfjarigen.

Inhoudelijke beperkingen

Het huidige onderzoek heeft enkele inhoudelijke beperkingen. Ten eerste is er uitsluitend aandacht geweest voor transgenders, maar zij vormen niet de enige kwetsbare groep. Zo zijn ook non-binaire personen vaak slachtoffer van geweld en misbruik, hebben ze een hoger risico op depressie en hebben ze vaker zelfmoordgedachten dan cisgender leeftijdsgenoten (Chew et al., 2020). De attitude tegenover andere kwetsbare groepen, zoals non-binaire personen, maakte echter geen deel uit van het huidige onderzoek.

Ten tweede is de interviewleidraad sturend geformuleerd. Er werd aan de respondenten gevraagd hoe het kind uit het verhaaltje heet: Tom of Anna. Vervolgens is de

interviewleidraad zo opgesteld dat uitsluitend de nieuwe naam werd gebruikt. Zo luidde de vraag: "Heb je wel eens iemand gezien of ontmoet die zich ook zo voelde als Anna?". In de interviewleidraad is er dus geen rekening mee gehouden dat sommige respondenten de oude naam bleven gebruiken. Respondenten die het kind uit het verhaaltje Tom hebben genoemd kunnen door deze vraag het kind uit het verhaaltje toch op een later moment Anna zijn gaan noemen. Of dit daadwerkelijk is gebeurd is niet duidelijk, omdat er niet meer aan de respondenten is gevraagd hoe het kind uit het verhaaltje heet. Er bestaat dus een kans dat de respondenten de formulering van de interviewleidraad hebben overgenomen. Dit kan leiden tot een lagere mate van validiteit.

Ten derde bestaat er een verschil in hoe de respondenten op de hoogte zijn gesteld over deelname. Zo waren de respondenten uit groep 8 op de hoogte van het onderwerp voordat het interview begon, terwijl respondenten van de andere groepen het onderwerp voorafgaand niet wisten. Dit is hen tijdens de afname van het interview uitgelegd. Uit de resultaten blijkt ook dat uitsluitend de leerlingen uit groep 8, respondenten zeven en acht, een correcte definitie van de term 'transgender' wisten te geven. Het is onduidelijk of deze definitie thuis en/of in de klas al uitgelegd is, of dat zij zonder uitleg de correctie definitie wisten te geven. De bekendheid voorafgaand aan het interview kan daarmee mogelijk de resultaten hebben beïnvloed.

Methodologische beperkingen

Ook zijn er methodologische beperkingen. De eerste heeft te maken met de populatievaliditeit. Dit geeft aan in hoeverre de steekproef de onderzoekspopulatie daadwerkelijk weerspiegelt (Scheepers et al., 2016). De omvang van het onderzoek bedraagt acht respondenten, afkomstig van twee verschillende scholen. De leerlingen van de scholen zijn heterogeen, omdat beide groeperingen in een andere buurt wonen, op een andere school les krijgen en een andere achtergrond hebben. Bij een heterogene groep geldt volgens Becker et al. (2017) een minimumaantal van twaalf respondenten. De omvang van het onderzoek is onvoldoende. Daarom is het maar de vraag of de resultaten uit het onderzoek overeenstemmen met de populatie. Ook zijn de jongens in de steekproef in lichte mate oververtegenwoordigd, terwijl er in de populatie er ongeveer een gelijke verdeling heerst (Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, 2023). Daarnaast moet er rekening mee worden gehouden dat de scholen die toestemming gaven voor deelname in de omgeving van de onderzoeker zijn verworven en zelf toestemming hebben gegeven voor deelname - het

wervingsproces is selectief en daarmee de steekproef ook. De resultaten van dit onderzoek moeten dan ook met enige terughoudendheid worden geïnterpreteerd.

De tweede beperking heeft te maken met de interbeoordelaarsbetrouwbaarheid. De interbeoordelaarsbetrouwbaarheid is een methode waarbij (onafhankelijke) onderzoekers discussiëren over verschillende onderdelen van het onderzoek, zoals de methode, het instrument etcetera. Hierdoor worden de validiteit en betrouwbaarheid van het onderzoek vergroot (Cole, 2023). In het huidige onderzoek is de codeboom van Huitema (2022) overgenomen, maar tijdens het coderen zijn nog enkele codes toegevoegd. Er zijn echter geen (onafhankelijke) onderzoekers geweest die de uiteindelijke codeboom hebben beoordeeld. Het is daarom onduidelijk wat de validiteit en betrouwbaarheid van het instrument zijn.

Ten slotte bestaat bij interviews de kans op sociaal wenselijke antwoorden. Sociaal wenselijke antwoorden zijn antwoorden die een respondent geeft, omdat hij of zij denkt dat de interviewer deze antwoorden wil horen (Miller et al., 2015). Het gaat om antwoorden die door de samenleving meer worden geaccepteerd. Poole (2016) geeft aan dat de antwoorden van kinderen bij interviews onder andere onbetrouwbaar kunnen zijn omdat kinderen het verlangen hebben te zeggen "wat ze denken dat de interviewer wil horen". Volgens Miller et al. (2015) worden er bij interviews zelfs meer sociaal wenselijke antwoorden gegeven dan in een klassikale setting. De antwoorden in dit onderzoek kunnen dus sociaal wenselijk van aard zijn. Het is natuurlijk ook mogelijk dat de antwoorden wel daadwerkelijk van de respondenten afkomstig zijn en niet zijn beïnvloed door wat de respondent denkt dat de interviewer wil horen. Dit is echter onduidelijk, waardoor de gegeven antwoorden met enige terughoudendheid moeten worden geïnterpreteerd.

Aanbevelingen voor nieuw onderzoek

Het huidige onderzoek bouwt voort op de scriptie van Huitema (2022). Destijds gaf zij aan te adviseren om eenzelfde soort onderzoek uit te voeren, maar dan op basis van een grotere steekproef. Alhoewel dat met dit onderzoek niet is gelukt, draagt het doen van verscheidene kleinere onderzoeken wel bij aan tot een uiteindelijke ruime steekproefgrootte. Het advies is dan ook om verder te blijven onderzoeken, bij voorkeur met een grote steekproef en anders met meerdere kleine steekproeven.

Ten tweede is het relevant om de reden tot het niet deelnemen aan dit onderzoek in kaart te brengen, zowel impliciet door niet te reageren op het verzoek tot deelname als expliciet door 'nee' aan te geven bij de vraag of de zoon of dochter mag deelnemen aan het onderzoek. De non-respons kan namelijk de uitkomsten van het onderzoek beïnvloeden

(Sedgwick, 2014). Doordat de reden tot deelname en de reden tot geen deelname duidelijk is, kunnen eventuele vertekeningen, zoals selectiviteit van het onderwerp, in kaart worden gebracht.

Een derde advies is om het onderzoek ook uit te voeren bij basisscholen die uitgaan van een bepaalde godsdienst of levensovertuiging in plaats van uitsluitend bij openbare basisscholen, zoals bij het huidige onderzoek het geval was. Er kan namelijk een verschil bestaan in de kwaliteit van het onderwijs dat wordt aangeboden tussen openbare en bijzonder georiënteerde scholen, wat vervolgens de attitudes van de leerlingen ook kan beïnvloeden (Romuald, 2023). Onderwijs uitgaande van een bepaalde godsdienst of levensovertuiging kan dus leiden tot andere resultaten. Om erachter te komen of het type school invloed heeft op de resultaten, moet dit dan ook worden onderzocht.

Ten vierde is het relevant om de attitude van basisschoolleerlingen ten opzichte van non-binariteit in kaart te brengen. Het aantal personen dat zich identificeert als non-binair stijgt namelijk, net zoals het aantal transgenders (De Graaf, 2020; Richards et al., 2016). Naast transgenders hebben ook non-binaire personen een kwetsbare positie, omdat zij wederom afwijken van het genderstereotype beeld (Chew et al., 2020). Wellicht komen uit onderzoek naar non-binaire personen andere resultaten naar voren, wat belangrijke implicaties kan hebben voor het opstellen van het leerplan ten behoeve van gelijke behandeling.

Aanbevelingen voor de praktijk

Uit het huidige onderzoek blijkt dat de respondenten in groep 8 al een definitie kunnen geven van de term 'transgender'. Groepen 6 en 7 hadden er al eens over gehoord. Om stereotype beeldvorming te voorkomen stel ik dan ook voor om zo vroeg mogelijk te starten met het implementeren van een leerplan dat zich niet uitsluitend richt op de binaire geslachtsverdeling en bijhorende vooroordelen, maar dat meer genderdivers is. Wanneer kinderen de basisschoolleeftijd bereiken kunnen ze zich namelijk al genderspecifiek gedragen (Dessens & Cohen-Kettenis, 2003). Door kinderen al vanaf groep 1 een breed gericht curriculum aan te bieden worden de gekke en onbekende gevoelens en gedachten weggenomen, waardoor de attitude tegenover transgenders verbetert. Programma's die gericht zijn op verschillende genderidentiteiten lijken namelijk de geestelijke gezondheid van LGBTQ leerlingen op de middelbare school te verbeteren (Heck et al., 2013). Vilkin et al. (2020) toont aan dat breed gerichte curricula ook op de basisschool leiden tot een verhoogde

bewustwording van de gendernormen en tot een meer positieve attitude tegenover personen die afwijken van de binaire geslachtsverdeling.

Daarnaast blijkt uit het huidige onderzoek dat de respondenten niet weten hoe een transgender zich voelt. Sommige respondenten hebben een idee, maar ze kunnen beter uitleggen hoe een ciskind zich voelt; mogelijk omdat ze aangeven zelf een ciskind zijn en omdat zij hier vaker in aanraking mee komen. Geen enkele respondent heeft namelijk direct contact gehad met een transgender. Hier moet verandering in komen, want bekendheid met het onderwerp bevordert de acceptatie (Goei et al., 2006). Het advies is dan ook voor om een transgender op school uit te nodigen, zodat de basisschoolleerlingen vragen kunnen stellen. Door in gesprek te gaan met een transgender, kunnen ze de transgender beter begrijpen en wordt de acceptatie vergroot.

Literatuurlijst

- Acker, J. (1990). Hierarchies, Jobs, Bodies: A Theory of Gendered Organizations. *Gender and Society*, 4(2), 139–158. <http://www.jstor.org/stable/189609>
- ILGA-Europe. (2023). Annual Review of the Human Rights Situation of Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex People in Europe and Central Asia 2023. In *ILGA-Europe*.
https://www.ilga-europe.org/sites/default/files/2023/full_annual_review.pdf
- Baams, L., Dubas, J. S., & Van Aken, M. A. G. (2017). Comprehensive Sexuality Education as a Longitudinal Predictor of LGBTQ Name-Calling and Perceived Willingness to Intervene in School. *Journal of Youth and Adolescence*, 46(5), 931–942.
<https://doi.org/10.1007/s10964-017-0638-z>
- Becker, J. B., McClellan, M. L., & Reed, B. G. (2017). Sex differences, gender and addiction. *Journal of Neuroscience Research*, 95(1–2), 136–147.
<https://doi.org/10.1002/jnr.23963>
- Bohner, G., & Dickel, N. (2011). Attitudes and Attitude Change. *Annual Review of Psychology*, 62(1), 391–417. <https://doi.org/10.1146/annurev.psych.121208.131609>
- Brinkman, B. G., Rabenstein, K. L., Rosén, L. A., & Zimmerman, T. S. (2014). Children's Gender Identity Development. *Youth & Society*, 46(6), 835–852.
<https://doi.org/10.1177/0044118x12455025>
- Capous-Desyllas, M., & Barron, C. (2017). Identifying and navigating social and institutional challenges of transgender children and families. *Child and Adolescent Social Work Journal*, 34(6), 527–542. <https://doi.org/10.1007/s10560-017-0491-7>
- Cense, M., Emmen, M., & Holla, S. (2017).
<https://rutgers.nl/wp-content/uploads/2021/09/Actieonderzoek-Gendernormen-Alliantie-Genderdiversiteit.pdf>. In *Rutgers*. Alliantie Genderdiversiteit 2017.

- Chew, D., Tollit, M., Poulakis, Z., Zwickl, S., Cheung, A. S., & Pang, K. C. (2020). Youths with a non-binary gender identity: a review of their sociodemographic and clinical profile. *The Lancet Child & Adolescent Health*, 4(4), 322–330.
[https://doi.org/10.1016/s2352-4642\(19\)30403-1](https://doi.org/10.1016/s2352-4642(19)30403-1)
- Cole, R. (2023). Inter-rater reliability methods in qualitative case study research. *Sociological Methods & Research*, (20230222). <https://doi.org/10.1177/00491241231156971>
- Cooper, K., Mandy, W., Russell, A., & Butler, C. (2022). Healthcare clinician perspectives on the intersection of autism and gender dysphoria. *Autism*, 27(1), 31–42.
<https://doi.org/10.1177/13623613221080315>
- Costa, P. T., Terracciano, A., & McCrae, R. R. (2001). Gender differences in personality traits across cultures: Robust and surprising findings. *Journal of Personality and Social Psychology*, 81(2), 322–331. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.81.2.322>
- De Graaf, H., & Wijsen, C. (2017). Seksuele gezondheid in Nederland 2017. In *Rutgers*.
https://www.rutgers.nl/wp-content/uploads/2021/03/Seksuele-Gezondheid-in-Nederland-2017.pdf?utm_source=indicator_nationaals&utm_medium=website_rutgers&utm_campaign=downloads_website_KO
- De Graaf, N. M. (2020). *Gender Trends: Developments in Clinical Care for Gender Diverse Young People*. [PhD-Thesis - Research and graduation internal, Vrije Universiteit Amsterdam].
- Deleu, A., Dossche, S., & Wante, D. (2015). *Puzzelen aan een uitdagende leeromgeving: basisdidactiek voor de leraar lager onderwijs*. Plantyn.
- Dessens, A. B., & Cohen-Kettenis, P. T. (2003). Problemen op het gebied van de genderidentiteit en genderrol. *Kind en adolescent Praktijk*.
<https://doi.org/10.1007/bf03059513>
- Flick, U. (2009). *An Introduction to Qualitative Research* (6de editie). SAGE.

Witcomb, G. L., Bouman, W. P., Claes, L., Brewin, N., Crawford, J. R., & Arcelus, J. (2018).

Levels of depression in transgender people and its predictors: results of a large matched control study with transgender people accessing clinical services. *Journal of Affective Disorders*, 235, 308–315. <https://doi.org/10.1016/j.jad.2018.02.051>

Genderidentiteit, genderexpressie en non-binariteit. (z.d.). Radboudumc.

<https://www.radboudumc.nl/expertisecentra/geslacht-en-gender/onze-expertise/genderidentiteit-genderexpressie-en-non-binariteit>

Gill, P., Stewart, K., Treasure, E., & Chadwick, B. L. (2008). Methods of data collection in qualitative research: interviews and focus groups. *British Dental Journal*, 204(6), 291–295. <https://doi.org/10.1038/bdj.2008.192>

Goei, L., Plooy, A., & Weeghel, J. (2006). *Ben ik goed in beeld?: Handreiking voor de bestrijding van stigma en discriminatie wegens een psychische handicap*.

Trimbos-instituut.

<https://www.trimbos.nl/docs/8b3eb008-87ff-4078-9bbc-2aacfe4b82df.pdf>

Gülgöz, S., Gomez, E. J., DeMeules, M., & Olson, K. R. (2018). Children’s Evaluation and Categorization of Transgender Children. *Journal of Cognition and Development*, 19(4), 325–344. <https://doi.org/10.1080/15248372.2018.1498338>

Heck, N. C., Kober, K. M., & Cochran, B. N. (2013). Offsetting risks: High school gay-straight alliances and lesbian, gay, bisexual, and transgender (LGBT) youth.

Psychology of sexual orientation and gender diversity, 1(S), 81–90.

<https://doi.org/10.1037/2329-0382.1.s.81>

Huitema, H. (2022). *De attitude van Nederlandse basisschoolleerlingen tegenover transgenderisme* [masterscriptie ongepubliceerd]. Rijksuniversiteit Groningen.

Huijnk, W. (2022). Opvattingen over seksuele en genderdiversiteit in Nederland en Europa 2022. In *Sociaal en Cultureel Planbureau*. Sociaal en Cultureel Planbureau.

<https://www.scp.nl/binaries/scp/documenten/publicaties/2022/05/17/opvattingen-over-seksuele-en-genderdiversiteit-in-nederland-en-europa-2022/Opvattingen+over+seksuele+en+genderdiversiteit+in+Nederland+en+Europa+2022.pdf>

Jacobson, R., & Joel, D. (2019). Self-Reported Gender Identity and Sexuality in an Online Sample of Cisgender, Transgender, and Gender-Diverse Individuals: An Exploratory Study. *Journal of Sex Research*, 56(2), 249–263.

<https://doi.org/10.1080/00224499.2018.1523998>

Keuzenkamp, S., & Kuyper, L. (2013). Acceptatie van homoseksuelen, biseksuelen en transgenders in Nederland 2013. In *Sociaal en Cultureel planbureau*.

https://repository.scp.nl/bitstream/handle/publications/586/Acceptatie%20van%20homoseksuelen%2C%20biseksuelen%20en%20transgenders%20in%20Nederland%202013_6e%20proef.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Kosciw, J. G., Greytak, E. A., Giga, N. M., Villenas, C. & Danischewski, D. J. (2016). *The 2015 National School Climate Survey: The experiences of lesbian, gay, bisexual, transgender, and queer youth in our nation's schools*. New York: GLSEN.

Kuyper, L. (2012). Transgenders in Nederland: prevalentie en attitudes. *Tijdschrift voor Seksuologie*, 36(2), 129–135.

<https://www.tijdschriftvoorseksuologie.nl/media/k2/attachments/tvs36-2ZkuyperZtransgendersZinZnederlandZ-ZprevalentieZenZattitudes.pdf>

Kuyper, L. (2018). Opvattingen over seksuele en genderdiversiteit in Nederland en Europa. In *Sociaal en Cultureel Planbureau*. Sociaal en Cultureel Planbureau.

<https://www.scp.nl/binaries/scp/documenten/publicaties/2018/05/17/opvattingen-over-seksuele-en-genderdiversiteit-in-nederland-en-europa/Opvattingen+over+seksuele+en+genderdiversiteit.pdf>

- Maccoby, E. E. (1990). Gender and relationships: A developmental account. *American Psychologist*, 45(4), 513–520. <https://doi.org/10.1037/0003-066x.45.4.513>
- Mayring, P. (2000). Qualitative Content Analysis. *Forum Qualitative Social Research*, 1(2). <https://doi.org/10.17169/fqs-1.2.1089>
- Miller, P. E., Baxter, S. D., Royer, J. A., Hitchcock, D., Smith, A. V., Collins, K., Guinn, C. H., Smith, A. C., Puryear, M., Vaadi, K., & Finney, C. J. (2015). Children's social desirability: Effects of test assessment mode. *Personality and Individual Differences*, 83, 85–90. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2015.03.039>
- Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. (2006). Kerndoelenboekje basisonderwijs. In *Rijksoverheid*. <https://open.overheid.nl/documenten/ronl-7effcbd8-41bd-482b-bc4c-54b0bab740ff/pdf>
- Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. (2021, 1 juli). *Wettelijke opdracht burgerschap*. Burgerschap | Inspectie van het onderwijs. <https://www.onderwijsinspectie.nl/onderwerpen/burgerschap/wettelijke-opdracht>
- Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. (2023, 20 maart). *Ontwikkeling van het aantal leerlingen in het primair onderwijs*. Primair Onderwijs | OCW in cijfers. <https://www.ocwincijfers.nl/sectoren/primair-onderwijs/leerlingen/aantallen-ontwikkeling-aantal-leerlingen>
- Motmans, J. (2008). Gender in de blender: een impressie. *Uitgelezen*, 14(4), 9-11.
- Motmans, J., T'Sjoen, G., & Meier, P. (2023). Geweldervaringen van transgender personen in België. In *uantwerpen.be*. Universiteit Antwerpen & Universiteit Gent. <https://repository.uantwerpen.be/docman/irua/fafbd4/131334.pdf>
- Mulder, E. (2021). *The normality of rape? Observer reactions to stories of female and male sexual assault*. [Doctoral Thesis, Tilburg University].

- Perloff, R. M. (2010). *The Dynamics of Persuasion, Communication and Attitudes in the 21st century (4th ed.)*. NY/Oxon: Routledge.
- Piaget, J. (1971). The theory of stages in cognitive development. In D. R. Green, M. P. Ford, & G. B. Flamer, *Measurement and Piaget*. McGraw-Hill.
- Poole, D. A. (2016). Interviewing children: The science of conversation in forensic contexts. In *American Psychological Association eBooks*. <https://doi.org/10.1037/14941-000>
- Read, J., Sargeant, C. C., & Wright, S. (2020). What beliefs influence children and young people's attitudes towards the transgender population? *Educational and Child Psychology*, 37(1), 11–36. <https://doi.org/10.53841/bpsecp.2020.37.1.11>
- Richards, C., Bouman, W. P., Seal, L., Barker, M. J., Nieder, T. O., & T'Sjoen, G. (2016). Non-binary or genderqueer genders. *International Review of Psychiatry*, 28(1), 95–102. <https://doi.org/10.3109/09540261.2015.1106446>
- Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu. (2018). Seksuele oriëntatie en identiteit. In *rivm*. <https://lci.rivm.nl/sites/default/files/2018-11/Consult%20seksuele%20gezondheid%20-%20Deeldraaiboek%2014%20-%20Seksuele%20ori%C3%ABntatie%20en%20identiteit.pdf>
- Romuald, N. K. (2023). An analysis of inequalities in school performance between public and private students in sub-Saharan Africa. *International Journal of Educational Development*, 100, 102802. <https://doi.org/10.1016/j.ijedudev.2023.102802>
- Scheepers, P., Tobi, H., & Boeije, H. R. (2016). *Onderzoeksmethoden* (9de editie). Boom uitgevers.
- Sedgwick, P. (2014). Non-response bias versus response bias. *BMJ*, 348(apr09 1), g2573. <https://doi.org/10.1136/bmj.g2573>

- SLO. (2020). Kerndoelen primair onderwijs 2006: Overdruk uit het kerndoelenboekje dat verscheen bij de introductie, inclusief latere wettelijke aanvullingen op deze kerndoelen. In *SLO*.
https://www.slo.nl/publish/pages/17358/kerndoelen-primaironderwijs2006-overzicht_1.pdf
- Steensma, TD, Biemond, R., de Boer, F., Cohen-Kettenis, PT, 2011. Ophouden en aanhoudende genderdysforie na de kindertijd: een kwalitatief vervolgonderzoek. *Clin. Kinder Psychol. Psychiatrie* 16, 499-516
- Steensma, T. D., Kreukels, B. P., De Vries, A. L. C., & Cohen-Kettenis, P. T. (2013b). Gender identity development in adolescence. *Hormones and Behavior*, 64(2), 288–297.
<https://doi.org/10.1016/j.yhbeh.2013.02.020>
- Thoma, B. C., Salk, R. H., Choukas-Bradley, S., Goldstein, B. I., Levine, M. D., & Marshal, M. P. (2019). Suicidality Disparities Between Transgender and Cisgender Adolescents. *Pediatrics*, 144(5). <https://doi.org/10.1542/peds.2019-1183>
- Toomey, R. B., Ryan, C., Diaz, R. M., Card, N. A., & Russell, S. T. (2010). Gender-nonconforming lesbian, gay, bisexual, and transgender youth: school victimization and young adult psychosocial adjustment. *Developmental Psychology*, 46(6), 1580–9. <https://doi.org/10.1037/a0020705>
- van Bergen, D. D., Dumon, E., Parra, L. A., Motmans, J., Biedermann, L. C., Gilissen, R., & Portzky, G. (2023). “i don’t feel at home in this world” sexual and gender minority emerging adults’ self-perceived links between their suicidal thoughts and sexual orientation or gender identity. *The Canadian Journal of Psychiatry*, (20230111).
<https://doi.org/10.1177/07067437221147420>
- Van De Vijver, F. J. R. (2007). Cultural and Gender Differences in Gender-Role Beliefs, Sharing Household Task and Child-Care Responsibilities, and Well-Being Among

Immigrants and Majority Members in The Netherlands. *Sex Roles*, 57(11–12), 813–824. <https://doi.org/10.1007/s11199-007-9316-z>

Vilkin, E., Einhorn, L., Satyanarayana, S., Eisu, A., Kimport, K., & Kober, K. M. (2020). Elementary Students' Gender Beliefs and Attitudes Following a 12-Week Arts Curriculum Focused on Gender. *Journal of Lgbt Youth*, 17(1), 70–88. <https://doi.org/10.1080/19361653.2019.1613282>

Wetten.nl - Regeling - Algemene wet gelijke behandeling - BWBR0006502. (2020, 1 januari). <https://wetten.overheid.nl/BWBR0006502/2020-01-01>

Zhang, Q., Goodman, M., Adams, N., Corneil, T., Hashemi, L., Kreukels, B., Motmans, J., Snyder, R., & Coleman, E. (2020). Epidemiological considerations in transgender health: a systematic review with focus on higher quality data. *International Journal of Transgender Health*, 21(2), 125–137. <https://doi.org/10.1080/26895269.2020.1753136>

Bijlage 1 interviewleidraad

1.

Op een dag werd er een baby geboren. De naam van de baby was Tom, want hij had een jongenslichaam. De papa en mama waren heel blij met hun kindje. Toen Tom wat ouder werd, speelde Tom vaak buiten en hij hield erg van puzzelen. Toch merkten papa en mama dat Tom vaak verdrietig was. De moeder van Tom vroeg aan hem: “Wat is er Tom, waarom ben je niet blij, net zoals andere jongens?” Tom zei: “Mama, ik ben geen jongen. Ik wil niet dat mensen mij "hij" noemen en ik wil ook geen Tom heten, want ik ben een meisje.” De papa en mama van Tom vonden het vervelend dat hij zo verdrietig was. Tom wist dat hij een meisje was, maar hij had een jongensnaam en iedereen noemde hem “hij” en niet “zij”. Dus vroeg Tom aan zijn papa en mama of hij zijn naam mocht veranderen naar Anna, omdat Anna een meisjesnaam is. Toms papa en mama zeiden: “Natuurlijk, we zullen je vanaf nu Anna noemen”. Anna was veel blijer nu ze Anna genoemd werd. Ze was blij dat ze niet meer Tom genoemd hoefde te worden. Ze was heel gelukkig.

Begrip

1. Hoe heet het kind uit het verhaaltje nu?
2. Is het kind uit het verhaaltje een jongetje of een meisje?
3. Heb je wel eens iemand gezien of ontmoet die zich ook zo voelde als Anna?
4. Waaraan merkte Anna dat ze zich anders voelde dan andere jongens denk je?
5. Waaraan zouden de kinderen in haar klas dat kunnen merken?

Emotie

6. Heb jij je zelf wel eens zo gevoeld?
7. Wat voor gevoelens krijg je van dit verhaal?
8. Hoe voelt het voor jou dat Tom geen jongen wil zijn, maar een meisje?
9. Heb jij een vriendje in de klas? Wat zou je ervan vinden als hij/zij zich een meisje/jongetje zou voelen?
10. Lijkt het kind uit het verhaaltje je aardig? Waarom wel/niet?

Gedragsintentie

11. Zou je met het kind uit het verhaaltje willen spelen op het plein? Waarom wel/niet?
12. Zou je met het kind uit het verhaaltje willen samenwerken? Waarom wel/niet?
13. Zou je het kind uit het verhaaltje bij je thuis uitnodigen? Waarom wel/niet?
14. Zou je jouw vriendje in de klas ook bij de nieuwe naam en voornaamwoorden noemen als hij/zij daarom zou vragen?
15. Wat zou je doen als Anna een klasgenootje van jou was, en andere kinderen zouden haar pesten omdat ze eerst als jongen naar school ging?

2.

Op een dag werd er een baby geboren. De naam van de baby was Milan, want hij had een jongenslichaam. De papa en mama van waren heel blij met hun kindje. Toen Milan wat ouder werd, ging hij graag buiten fietsen of binnen een spelletje doen. De ouders van Milan waren

blij, want Milan was een vrolijk kind. Milan wist dat hij een jongen was, en hij had ook een jongensnaam. Iedereen noemde hem “hij” en niet “zij”. Milan was heel gelukkig.

Begrip

1. Hoe heet het kind uit het verhaaltje nu?
2. Is het kind uit het verhaaltje een jongetje of een meisje?
3. Waaraan merkt Milan dat hij zich hetzelfde voelt als andere jongens denk je?
4. Waaraan zouden de kinderen in zijn klas dat kunnen merken?

Emotie

5. Wat voor gevoel krijg je van dit verhaal?
6. Hoe voelt het voor jou dat Milan een jongetje is?
7. Lijkt het kind uit het verhaaltje je aardig? Waarom wel/niet?

Gedragsintentie

8. Zou je met het kind uit het verhaaltje willen spelen op het plein? Waarom wel/niet?
9. Zou je met het kind uit het verhaaltje willen samenwerken? Waarom wel/niet?
10. Zou je het kind uit het verhaaltje bij je thuis uitnodigen? Waarom wel/niet?

3.

Op een dag werd er een baby geboren. De naam van de baby was Donna, want ze had een meisjeslichaam. De papa en mama van waren heel blij met hun kindje. Toen Donna wat ouder werd, ging ze graag buiten verstopperijtje spelen met de kinderen uit de buurt of binnen tekenen. De ouders van Donna waren blij, want Donna was een vrolijk kind. Donna wist dat ze een meisje was, en ze had ook een meisjesnaam. Iedereen noemde haar “zij” en niet “hij”. Donna was heel gelukkig.

Begrip

1. Hoe heet het kind uit het verhaaltje nu?
2. Is het kind uit het verhaaltje een jongetje of een meisje?
3. Waaraan merkt Donna dat zij zich hetzelfde voelt als andere meisjes denk je?
4. Waaraan zouden de kinderen in haar klas dat kunnen merken?

Emotie

5. Wat voor gevoel krijg je van dit verhaal?
6. Lijkt het kind uit het verhaaltje je aardig? Waarom wel/niet?
7. Hoe voelt het voor jou dat Donna een meisje is?

Gedragsintentie

8. Zou je met het kind uit het verhaaltje willen spelen op het plein? Waarom wel/niet?
9. Zou je met het kind uit het verhaaltje willen samenwerken? Waarom wel/niet?
10. Zou je het kind uit het verhaaltje bij je thuis uitnodigen? Waarom wel/niet?

4.

Op een dag werd er een baby geboren. De naam van de baby was Lola, want ze had een meisjeslichaam. De papa en mama waren heel blij met hun kindje. Toen Lola wat ouder werd, ging ze vaak knutselen of filmpjes kijken op de televisie. Toch merkten papa en mama dat

Lola vaak verdrietig was. De moeder van Lola vroeg aan haar: “Wat is er Lola, waarom ben je niet blij, net zoals andere meisjes?” Lola zei: “Mama, ik ben geen meisje. Ik wil niet dat mensen mij "zij" noemen en ik wil ook geen Lola heten, want ik ben een jongen.” De papa en mama van Lola vonden het vervelend dat ze zo verdrietig was. Lola wist dat ze een jongen was, maar ze had een meisjesnaam en iedereen noemde haar “zij” en niet “hij”. Dus vroeg Lola aan haar papa en mama of ze haar naam mocht veranderen naar Bas, omdat Bas een jongensnaam is. Lola's papa en mama zeiden: “Natuurlijk, we zullen je vanaf nu Bas noemen”. Bas was veel blijer nu hij Bas genoemd werd. Hij was blij dat hij niet meer Lola genoemd hoefde te worden. Hij was heel gelukkig.

Begrip

1. Hoe heet het kind uit het verhaaltje nu?
2. Is het kind uit het verhaaltje een jongetje of een meisje?
3. Heb je wel eens iemand gezien of ontmoet die zich ook zo voelde als Bas?
4. Waaraan merkte Bas dat hij zich anders voelde dan andere meisjes denk je?
5. Waaraan zouden kinderen in zijn klas dat kunnen merken?

Emotie

6. Lijkt het kind uit het verhaaltje je aardig? Waarom wel/niet?
7. Wat voor gevoel krijg je van dit verhaal?
8. Hoe voelt het voor jou dat Lola geen meisje wil zijn, maar een jongen?

Gedragsintentie

9. Zou je met het kind uit het verhaaltje willen spelen op het plein? Waarom wel/niet?
10. Zou je met het kind uit het verhaaltje willen samenwerken? Waarom wel/niet?
11. Zou je het kind uit het verhaaltje bij je thuis uitnodigen? Waarom wel/niet?

Bijlage 2 tekeningen

anna

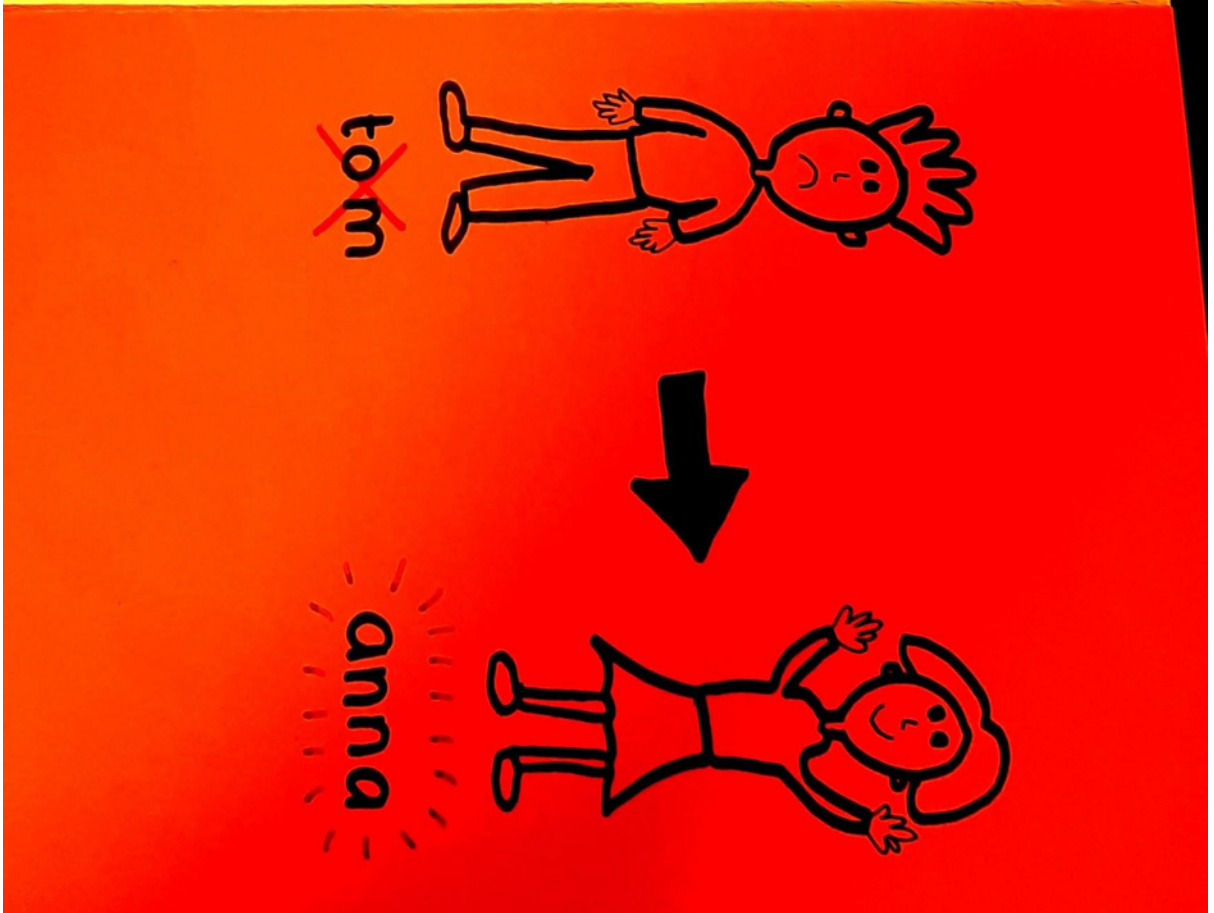
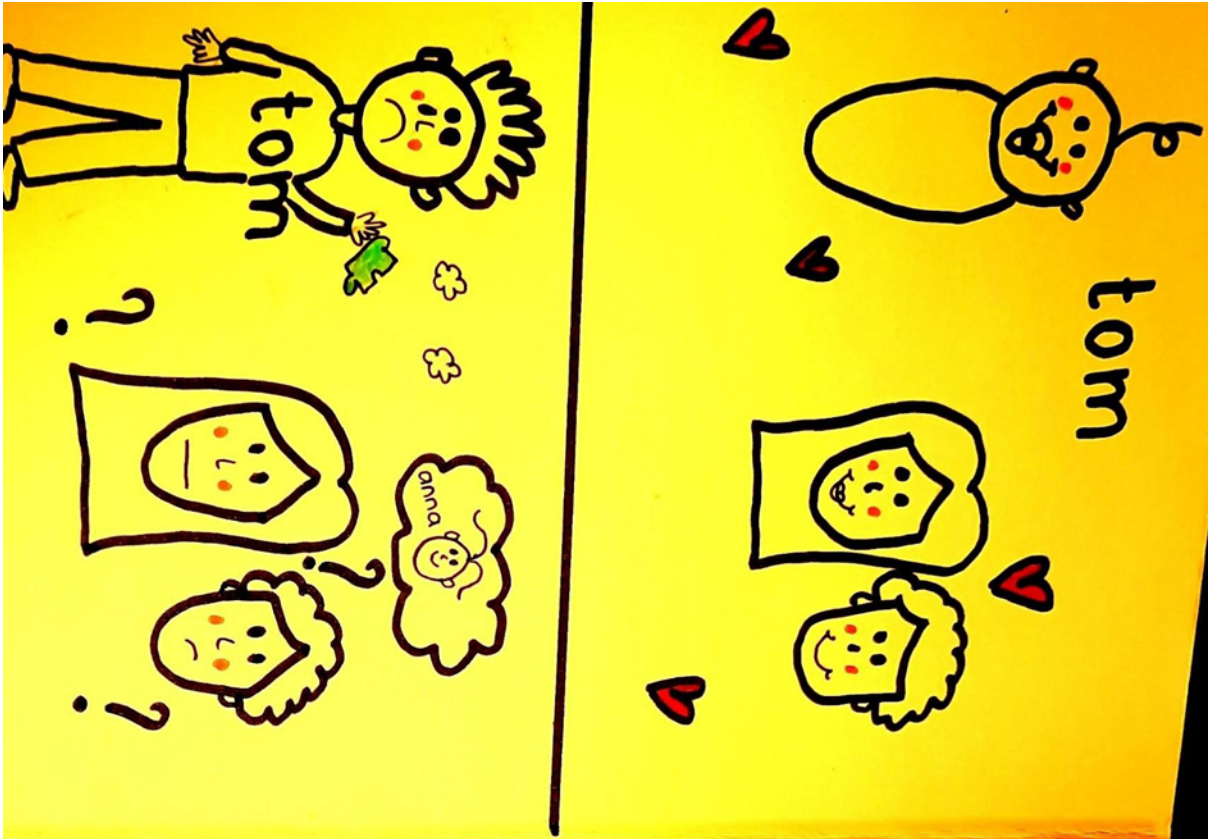
milan

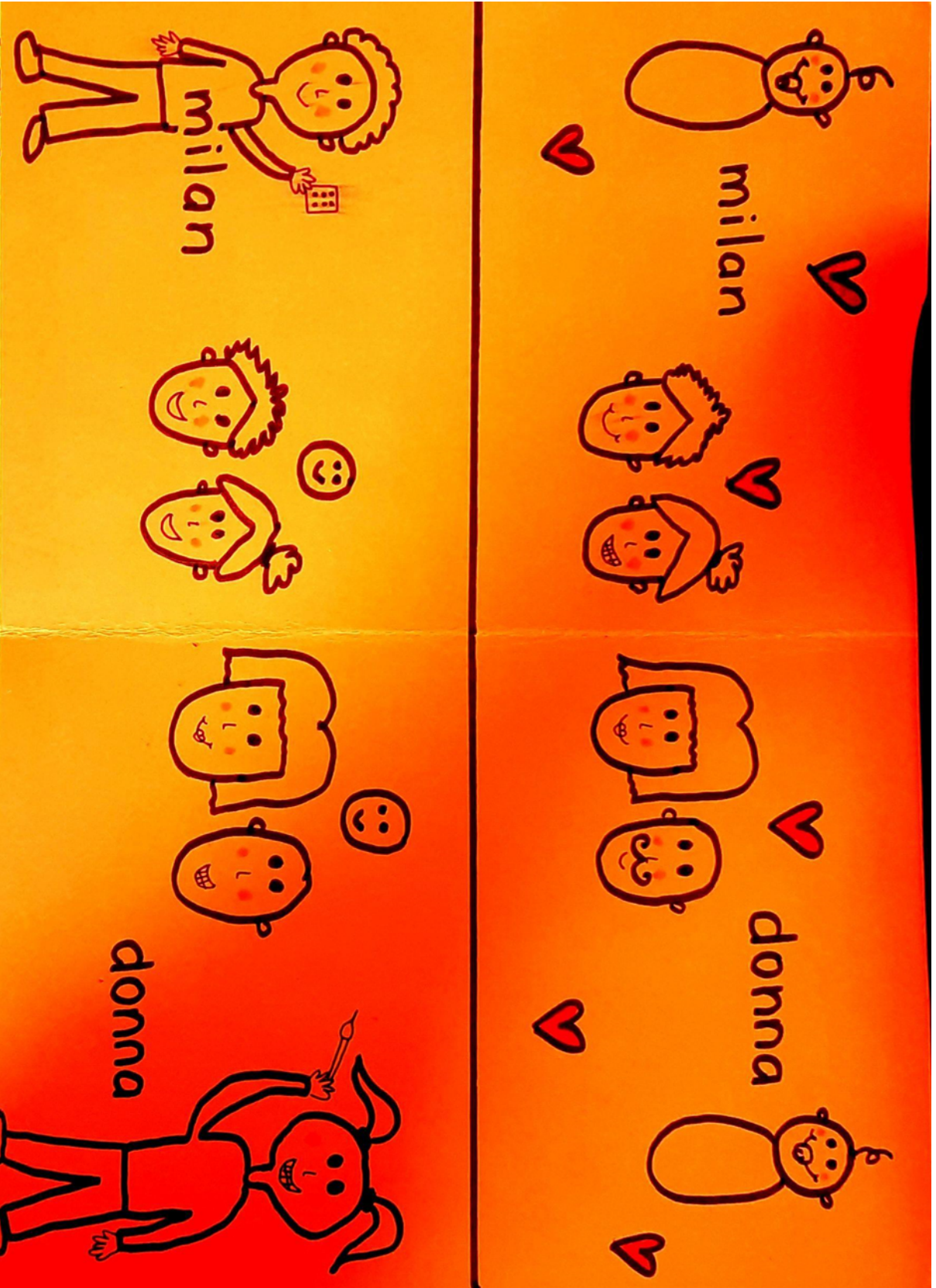

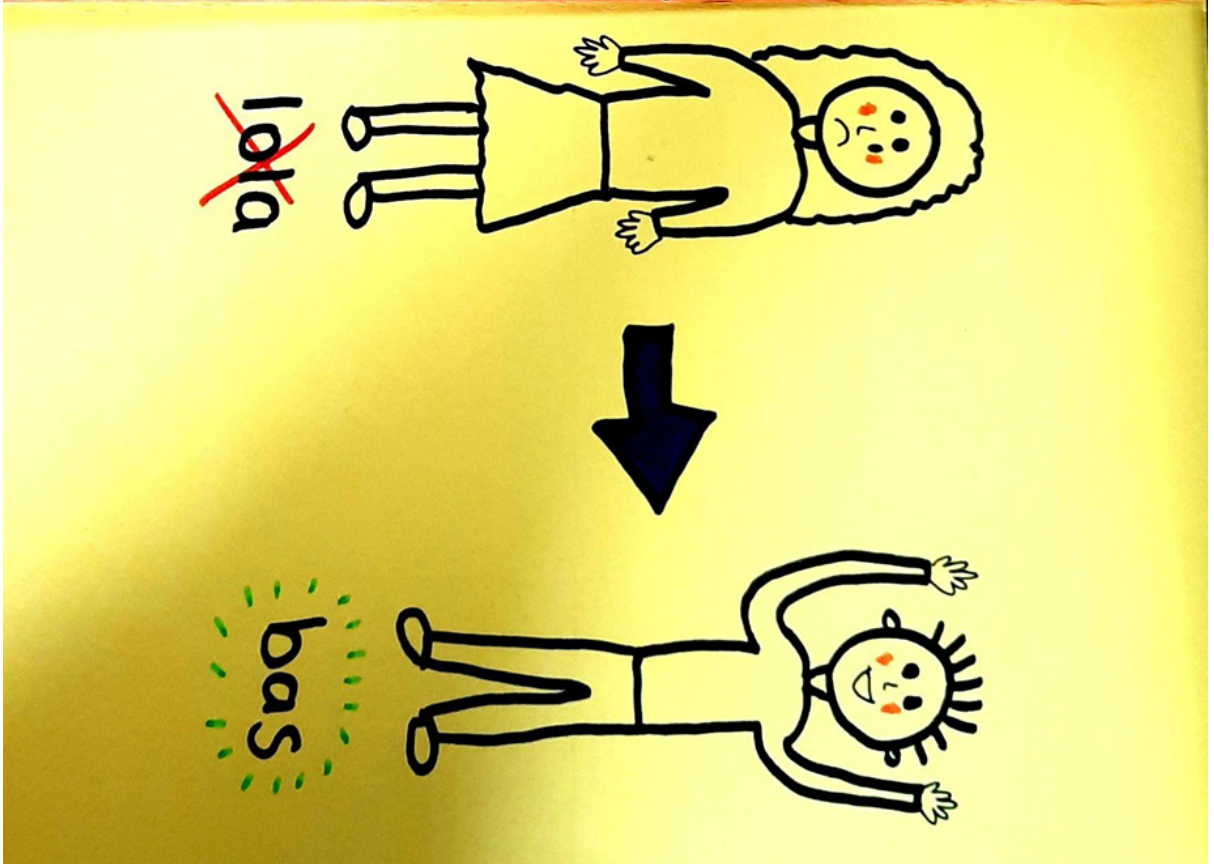
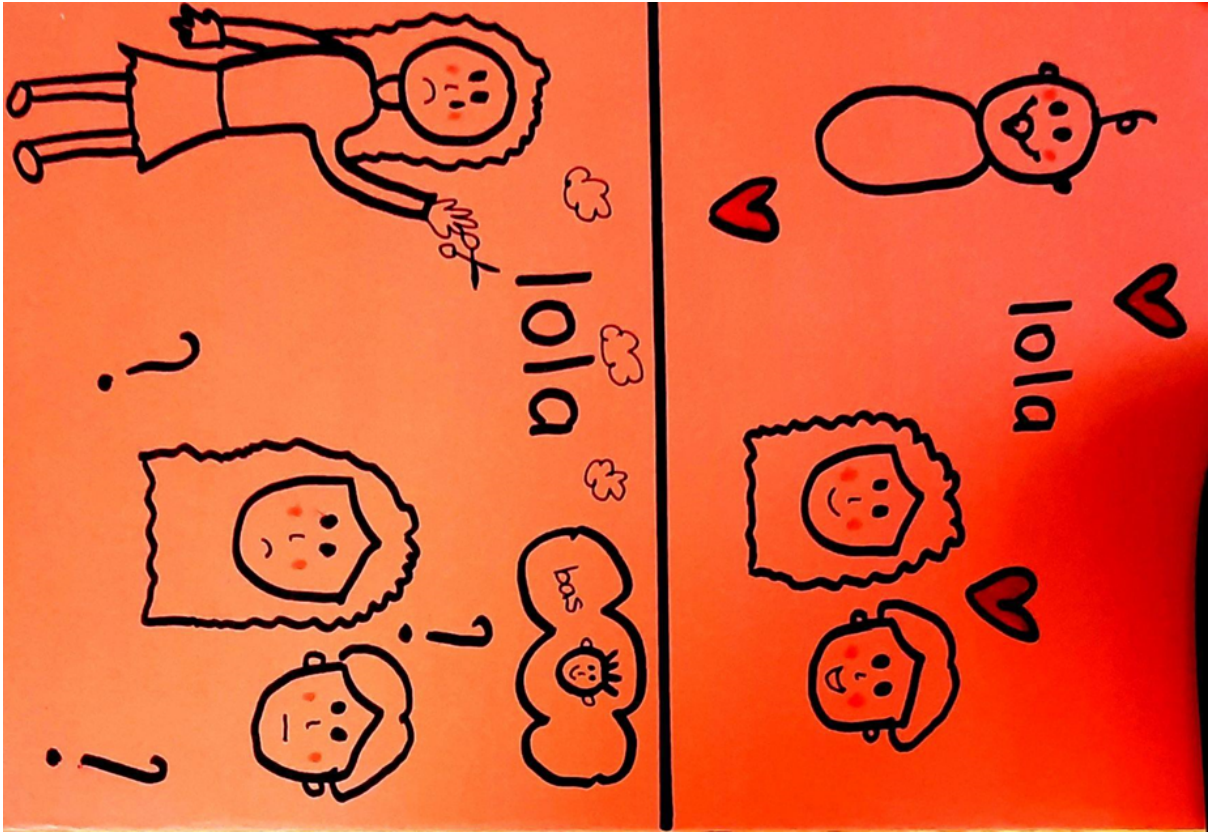
donna

bas

Bijlage 3 informatiebrief voor ouder(s)/verzorger(s)

Beste ouder(s)/verzorger(s),

Mijn naam is Sandy van der Vlag, aangenaam kennis te maken. Ik doe de studie Pedagogische Wetenschappen in de richting pedagogiek en onderwijs aan de Rijksuniversiteit Groningen. Voor mijn opleiding voer ik een onderzoek uit over de houding van kinderen tegenover transgender personen. Om te onderzoeken hoe kinderen denken over transgender personen wil ik graag enkele kinderen interviewen.

Wat houden de interviews in?

Ik wil uw kind graag één keer interviewen aan de hand van verhaaltjes over verschillende kinderen. Tijdens het interview lees ik de verhaaltjes voor en laat ik tekeningen zien die hierbij horen. Daar stel ik vervolgens vragen bij. De interviews zullen op school plaatsvinden en duren ongeveer 15 minuten. Elk kind dat meedoet wordt apart geïnterviewd. Uw kind kan op elk moment aangeven dat hij of zij wil stoppen.

Wat gebeurt er met de interviews?

Er zal een geluidsopname van de interviews gemaakt worden. De antwoorden die uw kind geeft bij de interviews worden zo verwerkt dat zij niet terug te leiden zijn naar uw kind. Uw kinds naam wordt nergens genoemd en alleen de onderzoeker zal de geluidsopname horen. Verder zal niemand weten wat uw kind heeft geantwoord. De opnames zullen direct na uitwerking worden verwijderd. De transcripten worden tien jaar bewaard op een beveiligde schijf. Alleen de onderzoeker en de scriptiebegeleiders hebben toegang tot deze omgeving.

Hoe geeft u toestemming?

Via onderstaande link komt u in een scherm waar u uw naam, de naam van uw kind en de klas van uw kind invult. Daarna kruist u aan of uw kind mee mag doen aan het interview.

Waarvoor geeft u toestemming?

Via de link geeft u aan of uw kind geïnterviewd mag worden en stemt u in met het maken van een opname van dit interview.

Wat gebeurt er met de antwoorden van mijn kind?

De gegevens die verkregen worden uit dit onderzoek zijn volledig vertrouwelijk. De gegevens worden zo gerapporteerd dat de leerlingen nooit te herkennen zijn. In de scriptie zijn de gegevens dus nooit herleidbaar tot uw kind en ook niet naar de school. De interviews zullen getranscribeerd en vervolgens geanalyseerd worden, met als doel de houding van de kinderen tegenover genderdiversiteit en transgender personen in beeld te krijgen.

Link

Klik op deze link:

https://qfreeaccountssjc1.az1.qualtrics.com/jfe/form/SV_cwlHDhQIJeFE9GC (Wanneer u niet direct naar de webpagina wordt geleid, kunt u de link ook kopiëren en in uw browser plakken.)

Vragen?

Schroom niet om contact met mij op te nemen als u na het lezen van deze brief nog vragen en/of opmerkingen heeft.

Met vriendelijke groet,

Sandy van der Vlag

Rijksuniversiteit Groningen
Pedagogische Wetenschappen, Pedagogiek en Onderwijs
S.van.der.Vlag@student.rug.nl

Bijlage 4 codeboek attitude transgenders

In onderstaand schema zijn de gebruikte aspecten (aangegeven door de achtergrondkleur), hoofdcodes en subcodes vermeld met een quote om aan te geven wat voor antwoorden bij de codes behoren. Ten slotte staat rechts het aantal fragmenten per subcode.

<u>Aspect</u>	<u>Definitie</u>	<u>Hoofdcode</u>	<u>Subcode</u>	<u>Quote</u>	<u>Aantal</u>
Kennis	Datgene wat een persoon van een bepaald thema of object weet of denkt te weten.	Bekendheid met transgenders	Bekend	“Ja, ik weet wel wat het is.”	5
			Niet bekend	Antwoord op de vraag 'Weet je wat transgenders zijn?': "Uhm, niet supergoed..."	24
		Verschil jongens/meisjes	Uiterlijk	“Want meisjes hebben altijd, vaker heel lang haar... en jongens hebben gewoon altijd hele korte haren.”	11
			Interesses	"Ik weet wel 1 voor meisjes... met barbies spelen.”	12
			Naam	“Milan is een jongen, want hij heeft een jongensnaam.”	0
			Stem	“Meestal heeft een jongen een andere soort stem dan een meisje.”	1
			Voornaamwoorden	“Dat die vaak zegmaar, gewoon ‘hij’ wordt genoemd.”	3

			Geslachtsdeel	“Dat hij een jongenslichaam had.”	1
			Gedrag	“Een meisje die loopt echt alsof die een hele straat meeneemt.”	11
			Fysiek	“En ze zijn wel wat sterker dan meisjes.”	2
		Uitleg transitie	Naamsverandering wel	“Jawel. Als zij dat fijner vindt dan kan dat wel.”, als antwoord op de vraag “Zou je dan diegene dan ook bij de nieuwe naam gaan aanspreken?”.	7
			Naamsverandering niet	“Ik ken jou zo niet, dus ik gebruik je oude naam.”	7
			Noemt beide namen	Antwoord op de vraag hoe het kind heet: “Tom, nee, nu Anna.”.	1
			Gender wel	Het kind benoemt de gender na de verandering.	4
			Gender niet	Het kind benoemt de gender voor de verandering.	3
			Noemt beide genders	“Nu is ze een meisje en eerst een jongen.”	2
			Gevoel ciskind	“Gewoon, omdat hij niet voelt alsof hij een meisje wilt worden.”	1
			Gevoel	“Uhm...”	17

			transkind	misschien voelde hij zich wel niet lekker in zijn vel.”	
			Voornaamwoorden	“En hij wil geen ‘hij’ worden genoemd maar ‘zij’.”	5
		Geen	Geen antwoord	Op de vraag waaraan merkt Milan dat hij zich hetzelfde voelt: “Uhm...”.	1
			Weet ik Niet	“Uhm... ja, ik weet het eigenlijk niet zo goed.”	7
			Geen verschil	“Ja, dat kan je eigenlijk niet zien.” als antwoord op de vraag “Als jij in de klas bent, kun je dan zeggen van ja, jij gedraagt je nu als een jongetje en jij gedraagt je nu als een meisje?”	3
Emotie	Emotie gaat om de gevoelens die het thema bij de respondent opwekt.	Positief gevoel	Verhaal ciskind positief	“Fijn voor hem, heel leuk” als antwoord op de vraag “Hoe voelt het voor jou dan dat Milan een jongetje is?”	5
			Verhaal transkind positief	“Als hij het wilt moet hij het wel doen want dan is hij gewoon tevreden.”	5
			Personage ciskind positief	“Jawel” als antwoord op de vraag ‘lijkt het kind uit het	8

				verhaaltje jou aardig?''.	
			Personage transkind positief	''Ja, omdat die gewoon heel aardig praat enzo'' als antwoord op de vraag 'lijkt het kind uit het verhaaltje jou aardig?''.	8
			Eigen ervaring positief	Op de vraag 'Lijkt Milan jou aardig?'': ''Ja, want ik heb zelf ook een Milan in de klas''.	1
			Maakt niet uit	''Mij maakt het eigenlijk niet zoveel uit, zo lang als je je gewoon fijn voelt.''	11
		Negatief gevoel	Verhaal ciskind negatief	''Ik vind het wel stom dat Milan een jongetje wil blijven.''	0
			Verhaal transkind negatief	''Ja, ik vind het wel sneu dat hij zichzelf een meisje vindt en dan Tom wordt genoemd''.	2
			Personage ciskind negatief	''Milan lijkt mij geen aardig kind''.	0
			Personage transkind negatief	''Nee, hij lijkt mij niet aardig omdat hij anders is.''	0
			Eigen ervaring negatief	''Ik zou het ook niet leuk vinden als ik mij als een jongen voel en dan als een meisje genoemd wordt.''	1

		Gek gevoel	Verhaal transkind gek	“Hij is een jongetje en gaat dan ineens naar een meisje veranderen. Dat vind ik een beetje gek.”	3
			Eigen ervaring gek	“Ik zou het wel gek vinden als een vriendje van mij ineens als meisje gekleed op school komt.”	6
		Geen gevoel	Geen gevoel	“Gewoon normaal” als antwoord op de vraag 'Wat voor gevoel krijg je van dit verhaal?'	11
Gedrag	Bij gedrag gaat het erover hoe de respondent rondom het thema handelt.	Actie positief	Omgang met ciskind positief	“Ja” als antwoord op de vraag ‘zou je met het kindje uit het verhaaltje willen samenwerken?’	18
			Omgang met transkind positief	“Ik zou hem gewoon met ons mee laten doen” als antwoord op de vraag 'Zou je met het kind uit het verhaaltje willen spelen op het plein?'	19
			Steun positief	“Dan zou ik zeggen: niet iemand pesten. Wat zou je ervan vinden als iemand bij jou dat doet?”	9
		Actie negatief	Omgang met ciskind negatief	“Nee.” Als antwoord op de vraag “Zou je het kind uit het	3

				verhaaltje bij je thuis uitnodigen?" (bij cisverhaal).	
			Omgang met transkind negatief	"Nee." Als antwoord op de vraag "Zou je het kind uit het verhaaltje bij je thuis uitnodigen?" (bij transverhaal).	3
			Steun negatief	"Niemand mag gepest worden, maar als ik ga helpen dan word ik straks ook gepest."	0
		Actie onzeker	Omgang met ciskind misschien	"Als ik hem meer leer kennen, wel."	4
			Omgang met transkind misschien	"Dat misschien niet, nee" als antwoord op de vraag 'zou je het kind uit het verhaaltje bij je thuis uitnodigen?'.	10